

SIRBİSTAN

ÜLKE RAPORU

Hazırlayan : **Banu BEKTAŞ**
Ankara - April, 2011

T.C. Başbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İHRACATI GELİŞTİRME ETÜD MERKEZİ

SIRBİSTAN

Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler

Temel Sosyal Göstergeler

Nüfus	7,5 milyon
Dil	Sırpça, Macarca, Boşnakça, Arnavutça
Din	Ortodoks (% 85), Katolik (% 5,5), Müslüman (% 3), Protestan (% 1), Diğer (% 5,5)
Yüzölçümü	77.474 km ²
Yönetim Şekli	Demokratik Cumhuriyet
Başkent	Belgrad
Başlıca Şehirleri ve Nüfusu (milyon)	Belgrad (1,5 milyon), Novi Sad (299 bin), Nis (250 bin), Kragujevac (175 bin)
Etnik Yapı	Sırp % 82.9, Macar %3.9, Roman %1.4, Yugoslav %1.1, Boşnak %1.8, Diğer %8.9
İklim	Karasal iklim

Kaynak: The World Factbook

Temel Ekonomik Göstergeler

	2008a	2009b	2010b	2011c
GSYİH (milyar \$)	50.749	44.758	45.465	52.110
Kişi Başına GSYİH (satın alma gücü paritesine göre)	11.234	11.081	11.386	11.962
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	5,4	-3	1,5	3,5
Sınai Üretim Artış Hızı (%)	1,8	-10	1,3	3
Tüketici Fiyatları Enflasyonu (ortalama)	6,8	10,4 a	6	4,5
İhracat (FOB ; milyar \$)	10.956	8.365	9.369	10.306
İthalat (CIF ; milyar \$)	22.093	15.027	15.778	16.724
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	-9.011	-2,412	-2,882	-3,447
Dış Borç (yıl sonu ; milyar \$)	30.528b	31.646	33.669	35.430
İşsizlik Oranı (ortalama)	14	16,6	17,2	16,7
Döviz Kuru (RSD/\$; yıl sonu)	62,90	66,73 a	72,13	67,64

aGerçekleşme bE.I.U. tahminleri cE.I.U. projeksiyonu Kaynak: The Economist Intelligence Unit, May 2010, Country Report Update

Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

BSEC, EBRD, FAO, G-9, IBRD, ILO, IMF, SECI, UN, WHO, WTO (gözlemci)

Coğrafi Konum

Sırbistan, Avrupa'nın Güney Doğusunda, Balkan Yarımadası'nın orta kesiminde bulunmaktadır. Ülkenin yüzölçümü 77,474 km²'dir. Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan Pan Avrupa Koridorunda yer almaktadır. Ülkenin Kuzeyinde Macaristan, batısında Hırvatistan ve Bosna Hersek, güneyinde Makedonya ve Kosova, doğusunda Romanya ve Bulgaristan bulunur. Karadağ'ın ayrılmasından sonra Sırbistan'ın deniz çıkış noktası kalmamıştır.

Ülkedeki coğrafi özellikler bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir. Ülkenin kuzeybatısında Voyvodina'yı kapsayan bölgede verimli ovalar, Sumadiya'da alçak tepeler, ülkenin doğusu, ortası ve batısında ise yüksek dağlık bölgeler göze çarpmaktadır. Ülke ormanlık alanlar bakımından zengindir. Ormanlar ülke topraklarının yaklaşık 28 580 km²'sini kaplamaktadır. Sırbistan'da akarsuların toplam uzunlukları 3180 km'dir. Ülkenin en önemli akarsularından biri olan Tuna nehri 589 km uzunluğa

sahiptir.

İklim ülkenin ortalarında ve batısında kıtasaldır. İç bölgelerde yaz aylarında sıcaklık 30 dereceyi aşmakta ve kuraklığa neden olmaktadır.

Siyasi ve İdari Yapı

1945 yılında kurulan ve altı Cumhuriyet (Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Makedonya, Slovenya ve Sırbistan Sosyalist Cumhuriyetleri) ile iki özerk bölgeden (Kosova ve Voyvodina) oluşan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma sürecine girmesi sonucu 27 Nisan 1992 tarihinde kabul edilen anayasa uyarınca Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti kurulmuştur.

Sırbistan ve Karadağ'ın ilişkilerinin yeniden tanımlanması çerçevesinde 2002'de imzalanan Belgrad Anlaşması'nın ardından 4 Şubat 2003 tarihinde Anayasal Şart resmen kabul edilmiş, ülkenin adı Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği olmuştur.

Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin bir parçası olan Karadağ, 21 Mayıs 2006 tarihinde düzenlenen referandumun ardından, 3 Haziran 2006 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırbistan Parlamentosu ise 5 Haziran 2006 tarihinde aldığı bir kararla, Sırbistan Cumhuriyeti'nin, Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin "ardıl devleti" olduğunu ilan etmiştir.

Kosova'nın nihai statüsü konusunda Sırbistan ve Kosova makamları arasında iki yıl süreyle sürdürülen müzakerelerden bir sonuç alınmaması üzerine Kosova 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlık ilan etmiştir. Sırbistan ise, Kosova'nın tek tarafı bağımsızlık ilanını Sırbistan Anayasası, BM Şartı ve 1244 sayılı BMGK kararına aykırı olduğunu ifadeyle, müzakerelerin sürdürülmesi gerektiğini savunmaya devam etmiştir.

Sırbistan tek meclisli sisteme göre yönetilmektedir. Meclisin 250 üyesi 4 yılda bir yapılan seçimlerle belirlenmektedir. Sırbistan'da 3 Şubat 2008 tarihinde yapılan ikinci tur cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonucunda Cumhurbaşkanı Boris Tadić ikinci kez Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmiştir. 11 Mayıs 2008 tarihinde de yapılan genel seçimlerin sonucunda da 7 Haziran 2008 tarihinde Cumhurbaşkanı Tadić'in lideri olduğu Demokratik Parti (DS) koalisyonu ile Sırbistan Sosyalist Partisi (SPS) koalisyonu önderliğinde Mikro Cvetkovic Hükümeti oluşturulmuştur.

Nüfus ve İşgücü Yapısı

Sırbistan'ın nüfusu son on yılda hızlı bir şekilde azalmıştır ve orta ve uzun vadede bu durumun devam etmesi beklenmektedir. 2002 yılında Sırp İstatistik Ofisi tarafından yapılan nüfus sayımına göre Sırbistan(Kosova hariç) 7 498 001 nüfusa sahiptir. Bu rakam, 1991'de yapılan federal nüfus sayımındaki rakamdan daha düşüktür (7 839 142). Ancak 1991'de yapılan sayım Sırp işçilerin genel olarak yurtdışında çalışmaları nedeniyle sağlıklı bilgiler vermemektedir. 2002 sayımında ise hükümet yeni bir yasayla yurtdışında 1 yıldan az süreyle çalışmış olan kişileri sayım kapsamına almış ve genel bir Sırp nüfusu ortaya çıkarmak istemiştir. Ayrıca bu sayımda Hırvatistan ve Bosna Hersek'ten gelen mülteciler de nüfusa dahil edilmiştir. Sayım kapsamının dışında kalanlar ise Kosova'da yaşayan ve kendilerini etnik Arnavutlar olarak tanımlayan grup ve Karadağlılar olmuştur. 2008 yılı itibarıyla EIU tahminine göre ise Sırbistan'ın toplam nüfusu 7,3 milyona düşmüş ve 2013 yılında nüfusun 7,2 milyona gerilemesi beklenmektedir. Ülkede doğum artış oranının negatif olması nüfusu olumsuz etkilemektedir. Nüfusun yaşlanması yaşlıların sosyal güvenlik sistemini de etkilemektedir.

Etnik Sırlar çoğunluğu oluşturmaktadır. 2002 sayımlarına göre nüfusun yaklaşık %83'ü kendini Sırp olarak beyan etmiştir. 2. büyük etnik grup %4'lük nüfusları ile ülkenin kuzey bölümünde yoğunlaşan Macarlardır. Boşnaklar Karadağ sınırındaki Sandzak bölgesinde yaşamaktadır.

Genel Ekonomik Durum

Ekonomik Yapı

Sırbistan büyüme potansiyeline sahip bir ülke olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte ülkedeki kurumların yeterince güçlü olmaması ve demografik yapıda gözlenen bozulma ekonomik büyümenin hızlı olmasını engellemektedir. The Economist Intelligence Unit (EIU)'in tahminlerine göre 2009-30 yılları arasında GSYİH'daki yıllık ortalama büyüme oranı % 3,1 olarak gerçekleşecektir. Kişi başı GSYİH'da aynı dönem için yıllık ortalama büyüme oranının ise % 3,4 olması beklenmektedir. Sırbistan sahip olduğu 7,4 milyonluk nüfus ile orta ölçekli bir pazar olarak tanımlanabilir. Ülke pazar büyüklüğü açısından güneydoğu Avrupa'da Romanya ve Bulgaristan'ın arkasından 3. sırada yer almaktadır. Diğer taraftan bölgesinde gelir düzeyi en düşük ülkeler arasındadır.

Son on yılda yaşanan savaşlar, uygulanan uluslararası yaptırımlar, uluslararası askeri müdahaleler ekonomik ve sosyal açıdan gerilemeye ve altyapının tahrip olmasına yol açmıştır. Yaşanan olaylar Sırbistan'daki yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Söz konusu dönemde GSYİH % 50 oranında gerilemiş ve yoksulluk büyük oranda artmıştır. 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre 800.000 kişi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır fakat bu rakamın daha fazla olduğu düşünülmektedir. Hükümet 2004 yılında yoksulluk oranının 2010 yılında % 7'ye düşürebilmek amacıyla IMF ile bir anlaşma imzalamıştır. Söz konusu anlaşmada GSYİH'nın yıllık % 4 - 4,5 arasında artırılması hedeflenmiştir. Anlaşma çerçevesinde oluşturulan stratejinin temel amacı ise istikrarlı bir makroekonomik ortam oluşturarak, yatırımlar açısından pazarı daha elverişli hale getirmek suretiyle büyümenin sağlanmasıdır. Diğer taraftan yoksulluk çekenlerin sağlık, eğitim, su vb. altyapı hizmetleri

gıda sosyal hizmetlere ulaşması da yeniden değerlendirilmektedir. Yaşanan ekonomik krize bağlı olarak büyüme hızının 2010–11 yıllarında sınırlı kalması ve işsizlik oranının da yüksek seyretmesi beklenmektedir.

Sırbistan'ın ekonomik yapısı, gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi, tarım ve sanayiden hizmetler sektörüne doğru kaymaya devam etmektedir. 2009 yılında tarımın GSYİH içindeki payı % 12,9, sanayinin % 22,6 ve hizmetler sektörünün %64,5 olarak hesaplanmıştır. Sırbistan, kimya, tekstil, otomobil üretimi, mobilya ve gıda işleme gibi sektörler dahil olmak üzere güçlü bir sanayiye sahiptir. Çoğunluğu ülkenin kuzey kısmındaki Voyvodina'da yer alan geniş tarım sektörünün önemini koruması beklenmektedir.

GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı

	2008	2009	2010	2011
Tarım ve Hayvancılık	12,2	12,9	13	12,8
Sanayi	25,2	22,6	22,5	22,3
Hizmetler	62,6	64,5	64,8	65,4

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Forecast June 2010

Ekonomi Politikaları

Hükümet tarafından uygulanmakta olan ekonomi politikalarını sınırlamakta olan temel unsur Mart 2009'da IMF ile imzalanan stand-by anlaşmasının şartlarıdır. Anlaşma neticesinde 4 milyar dolar düzeyinde bir kredi temini sağlanmıştır. Anlaşma 2010 yılında GSYİH'nin yaklaşık % 4'ü oranında bütçe açığı verilmesini öngörmekte ve hükümetin kamu harcamalarını önemli ölçüde azaltılmasını da içerecek şekilde sıkı maliye politikaları uygulamasını gerektirmektedir. Hükümet bu amaçla geniş kapsamlı bir reform paketi hazırlamıştır, paketin içeriğinde harcamaların ve kamuda çalışan sayısının azaltılması, emeklilik sisteminin tekrar yapılandırılması ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Bununla birlikte hükümetin üst düzeyinde dahi pakete karşı özellikle kamudaki maaşların 2010 yılının ikinci yarısında dondurulmasına karşı tepkiler bulunmaktadır. KDV'nin 2011 yılında artırılmasının planlanıyor olması hükümetin harcamaların kısılması konusunda güvensizlik yaşadığını düşündürmektedir. Yunanistan'da yaşanan ekonomik sıkıntıların Sırbistan'ı da etkilemesi beklenebilir. Bu etkinin dış ticaret, doğrudan yabancı yatırım ve çalışma izinleri ile ilgili konularda çıkması olasıdır. Bunlara ek olarak; Sırbistan'da Yunan bankalarının ağırlıklı olarak bulunuyor olması bu etkinin başka alanlarda da ortaya çıkabileceği beklentisini artırmaktadır. Söz konusu etkinin reel sektörden çok Yunanistan'dan gelebilecek olan doğrudan yabancı yatırımda ve bankacılık sektöründe hissedilmesi beklenmektedir.

Ekonomide Geleceğe Yönelik Beklentiler

2010 yılında Sırbistan ekonomisindeki büyümenin % 1,5 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. 2011 yılında ise söz konusu oran için beklentiler % 3,5 düzeyindedir. Ekonomide büyüme sağlandığı dönemde dahi bu büyümenin sürdürülebilir olup olmayacağı konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Dünya ekonomisinde yaşanmış bulunan krizin yanı sıra Yunanistan'ın yaşadığı kriz de Sırbistan'ın riskini artırmaktadır.

Sırbistan'ın temel ticaret ortakları olan euro bölgesi ve Balkan ülkelerindeki ekonomik gelişmenin yavaş ve kırılmalı olması da ülkeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Doğrudan yabancı yatırım ve diğer dış kaynaklar alanındaki beklentiler önümüzdeki dönem için daha düşük düzeyde kalmaktadır. Buna ek olarak; sıkı maliye politikalarının uygulanacak olması ve yüksek işsizlik oranı özel tüketimin gerçekleştirilmesini kısıtlayacaktır. Sırbistan ekonomisindeki iyileşmenin daha çok 2011 yılından itibaren gerçekleşmesi beklenebilir. Bununla birlikte 2010 yılının ilk çeyreğinde sanayi üretiminde artış gözlenmiş olması ülkenin ekonomisine yönelik olumlu beklentileri artırmaktadır. Sırbistan Resmî İstatistik Kurumu'na göre 2010 yılının ilk çeyreğinde ülke resesyondan çıkmıştır.

Sırbistan Ekonomisi Genel Projeksiyon Özeti

	2008a	2009b	2010b	2011b
Reel büyüme	5,4	-3	1,5	3,5
Sanayi üretimi artışı	1,8	-10	1,3	3
İşsizlik oranı (%)	14	16,6	17,2	16,7
Enflasyon oranı	11,7	8,4	4,3	5,3
İhracat-fob (milyar dolar)	11	8,3	9,3	10,3
İthalat-fob (milyar dolar)	22,1	15	15,8	16,7
Cari denge (milyar dolar)	-9	-2,4	-2,9	-3,5
Cari denge (GSYİH % pay)	-17,7	-5,4c	-6,7	-7,6
Döviz kuru RSD : \$ (ort.)	55,83	67,63	75,62	78

Döviz kuru RSD:Euro (ort)	81,44	94,14	98,17	95,36
Harcama Bazında GSYİH (milyon \$- cari fiyat)				
	2008	2009	2010	2011
Özel Tüketim	38.234	34.068	32.516	34.396
Kamu Harcamaları	8.805	7.605	6.983	7.173
Gayrisafi sabit sermaye yatırımları	10.350	6.825	6.908	7.919
Stok birikimi	4.678	3.542	3.342	2.228
İç Talep	62.067	52.040	49.748	51.716
İhracat	11.313	9.337	9.746	11.325
İthalat	23.221	17.139	16.552	17.834
Dış Ticaret Dengesi	11.908	7.802	6.806	6.509
GSYİH	50.749	44.758	43.447	45.738

a Gerçekleşen b Tahmini EIU Tahmini Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Forecast June 2010

Enflasyon

Enflasyon İstatistikleri

	2007	2008	2009a	2010b	2011 b
TÜFE	6,5	11,7	8,4	4,3	5,3
ÜFE	6,3	13	5,6	7,4	5,3

a Gerçekleşen b Tahmini EIU Tahmini Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Forecast June 2010

Tüketici ve perakenden fiyatlarının 2010 yılında gerilemesi beklenmektedir. Nisan ayında enflasyon oranı % 4,3' e kadar düşmüştür. Merkez Bankası enflasyon hedefine esas olarak TÜFE'yi almaktadır. Tarım ürünlerinde hasat beklentisinin olumlu olmasına bağlı olarak fiyatlarda yaşanacak gerileme ile resesyona bağlı olarak birçok malın fiyatlarının gerileyecek olması pozitif arz şoklarının oluşması beklentisini doğurmaktadır. Ayrıca sıkı maliye politikalarının uygulanacak olması da talebi baskı altında tutacaktır. EIU'nun tahminlerine göre enflasyon oranı 2010 yılı sonunda % 5,5, 2011 yılının sonunda ise % 4,5 oranında gerçekleşecektir.

Para Politikaları

Sırbistan Merkez Bankası enflasyon hedefleme rejimi ile TÜFE'yi esas almaktadır. Daha önceki programda ise temel enflasyon oranı hedef alınmaktaydı. Aralık ayında enflasyon oranı % 6,6'ya gerilemiştir ki bu oran hedefin alt sınırına yakındır. Programdaki enflasyon oranı ise % 8 (-+ 2 puan)'dır. 2010 yılı için hedeflenen oran ise % 6 (-+ 2 puan)'dır. EIU'nin tahminlerine göre 2010 yılı sonunda enflasyon % 5 oranında gerçekleşecektir.

Merkez Bankası tarafından kullanılan temel para politikası aracı olarak iki haftalık repo oranlarının kullanımına devam edilecektir. Mevduat munzam karşılıkları ve döviz piyasasına müdahale edilmesi gibi araçlar ise destekleyici rol üstleneceklerdir.

Maliye Politikaları

Hükümet, 2009 yılında IMF'in bütçe açığının GSYİH'nin % 4,5'ünü aşmaması yönündeki talebini gerçekleştirmiştir. 2010 yılındaki hedefin gerçekleştirilmesi ise öngörülen reformların şartlarının daha ağır olması nedeniyle biraz daha zor gözükmektedir. Hükümetin söz konusu reformların gerçekleştirilmesi ile ilgili olarak yaşadığı en önemli sıkıntı ise kesintilere yönelik olarak kamu çalışanlarından gelen tepkilerdir. EIU'nun tahminlerine göre bütçe açığı 2010 yılında IMF tarafından talep edilen % 4 oranının üzerinde gerçekleşecektir. 2011 yılı için ise beklentiler söz konusu oran için % 3,5'tur.

Döviz Politikaları

Sırbistan esnek döviz kuru politikası uygulamaktadır. Bu durum ülkenin rekabet gücüne olumlu yönde yansımaktadır. Sırbistan Dinarı 2009 yılı sonunda itibaren değer kaybetmiştir. Merkez Bankası 2010 yılı

Sırbistan'ın beraber, piyasa ve madencilik bakımına ve yataklarını zengin olan ülke, madencilik ve piyasa, sürmüştür. Son dönemde yapılan müdahalelerin miktarı daha öncekilere göre azalmıştır. Döviz kurunun 2010 yılında değer kaybının devam etmesi diğer taraftan 2011 yılında ekonomide düzelmeye yaşanması ile birlikte kurun da toparlanması beklenmektedir.

Döviz Kurunun Seyri

	2007	2008	2009a	2010b	2011 b
Döviz kuru RSD:\$ (ort.)	58,2	55,8	67,6	75,6	78
Döviz kuru RSD:€ (ort.)	79,2	88,6	95,9	98,1	95,7
Döviz kuru RSD:\$ (sene sonu)	53,7	62,9	66,7	79,1	79,8
Döviz kuru RSD:€ (sene sonu)	79,2	88,6	95,9	98,1	95,7

a Gerçekleşen b Tahmini EIU Tahmini Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Forecast June 2010

Hayat Standardı ve İşsizlik

Sırbistan yaklaşık 3,2 milyon toplam işgücüne sahiptir. ILO'nun metodolojisine göre ülkedeki çalışan sayısı 2,8 milyon iken işsizlik oranı % 14 düzeyindedir. Özel sektör istihdamın % 71'ini gerçekleştirilmektedir.

Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Son on yılda GSYİH içindeki payının azalmasına rağmen tarım sektörü milli gelire %13-15 oranında katkısı ile Sırbistan için büyük önem taşımaktadır. Gıda işleme ve içecek sektörleri de dahil edildiğinde tarımın GSYİH içindeki payı %21'e yükselmektedir. Ülkede nüfusun %44'ü kırsal alanlarda yaşamakta ve bunların 1/3'ü geçimini tarımla sağlamaktadır. Sırbistan buğday ve mısır kadar meyve, sebze ve bitkisel yağda da önemli bir üreticidir. 2007 yılında ülkenin ihracatında %18 oranında paya sahip olan tarımsal ihraç ürünleri işlenmiş gıdalar, içecekler ve tütün ürünleridir.

Tarıma doğrudan bütçe desteği 2004-2006 yatırım programı ile 2004 yılından itibaren artmıştır. Tarımsal ürün ticareti politikalarında önemli reformlar yapılmış, tarifeler basitleştirilmiş ve tarife oranları düşürülmüştür. Sırbistan DTO üyeliği için başvurmasına rağmen çoğu tarım ürünüde koruma ve temel tarım ürünleri için ihracat kotalarını devam ettirmektedir. Tarım sektörü verimlilik ve üretim artışı bakımından potansiyel arz etmektedir. Sektörün uygulanacak doğru politikalarla orta ve uzun vadede ülkenin ekonomik büyümesinde kilit rol oynaması mümkündür. Sektörün büyümesinin önündeki en önemli engeller arazi fiyatları ve kredi yetersizliğidir. Bu engellerin ortadan kaldırılmasında kurumsal reformlarla yabancı sermayenin artırılarak teknoloji ve sermayeye ulaşılabilirliğin sağlanması gerekmektedir.

Sanayi

Düzensiz bir ağır sanayi dağılımına sahip diğer eski Doğu Avrupa ülkelerinin aksine Sırbistan komünizm döneminden çok çeşitli bir endüstriyel yapı devralmıştır. Ülkenin parçalanmasından önce 1991 yılında başarılı bir kimya sanayii, tekstil, otomobil üretimi, mobilya ve gıda işleme sektörleri mevcuttu.

1999 NATO bombardımanı birçok endüstriyel merkezi hedef almıştır. Kragujevac'daki Zastava araba fabrikası da dahil olmak üzere 40 ana endüstriyel şirket ve 100'den fazla işletmenin bombardımanlardan dolayı hasar gördüğü yada tahrip olduğu tahmin edilmektedir. 1999 yılında sonra gösterilen performans yeterli düzeyde olmamış, temel sanayilerin çoğu tam olarak toparlanamamıştır. Son yıllarda ülkeye çekilen yabancı yatırımlar ile imalat sanayinde ilerleme yaşanmaktadır.

Madencilik

Sırbistan mütevazı maden ve mineral kaynaklarına sahip olmakla beraber, demir, kömür ve bazı metaller bakımından zengin yatakları sınırları içerisinde barındırmaktadır. Tarihte kendi kömür rezervleriyle yetinebilen bir ülke olarak bilinen Sırbistan, NATO'nun 1999 yılındaki hava bombardımanından sonra gelen süreçte kömür çıkartma ve işleme konusunda başarılı olamamıştır.

Açık ve kapalı ocaklardan çıkarılan ham linyit, sert ve kahverengi kömür ülkenin kendi kendine yeterli olduğunu göstermektedir. Ülkede üretilen elektrik enerjisinin %65'i linyit kullanılarak üretilmektedir. Kömür üretimi Sırbistan elektrik sektörüne AB tarafından yapılan 400 milyon Avroluk yatırım sayesinde yıllık 42-45 milyon ton civarındadır.

Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Sırbistan Balkanlar'ın ortasında önemli geçiş yollarına sahip bir ülkedir. Balkanların Orta Doğu ile Batı Avrupa arasında en kısa ulaşım imkanı sunduğu düşünülürse, Sırbistan'ın jeopolitik açıdan ne denli önemli olduğu anlaşılabilir. Ancak 1999 yılındaki 78 gün süren NATO bombardımanının ardından ulaşım ve iletişim sektörü büyük oranda zarar görmüştür. Halen devam etmekte olan yenileme çalışmaları ülke ekonomisine milyonlarca dolar zarar vermiştir.

1999 NATO bombardımanı aynı zamanda iletişim ağının modernizasyon sürecine de büyük darbe vurmuştur. 2003 yılındaki bir araştırmada 100 kişiden 24,3'ünün sabit telefona sahip olduğu görülmektedir. Bu rakam Avrupa standartlarının (100 kişide 41,2) oldukça altındadır.

Sırbistan'da karayollarının toplam uzunluğu 45 290 km olarak açıklanmıştır. Bu yolların %62'si modern kaldırımlara sahiptir. Ülkedeki ana merkezlere ulaşım rahat sağlanabilirken, ülkenin genel bir bölümüne ulaşım karayolu ile sağlanamamaktadır. Ödenek yetersizliği nedeniyle geçtiğimiz yıllarda yolların temel bakımı bile yapılamamıştır. Bu nedenle karayollarının sadece bir kısmı tatmin edici duruma sahiptir. Uzun dönemdeki en önemli proje AB'nin arka koridoru olan Avusturya'yı Yunanistan ve Sırbistan ile bağlantılı hale getirmektir. Belgrad şehrinin ciddi trafik sorununun çözülmesi için yeni köprülere ve kamyonları şehir merkezinden uzak tutabilmek için çevre yoluna ihtiyaç duyulmaktadır.

Sırbistan'ın su yolları sadece ulaşım ve taşımacılık açısından değil aynı zamanda sulama, endüstriyel ve evsel su kullanımı, elektrik enerjisi üretimi, inşaat sektörü (akarsu yatağı kumu vb.), balıkçılık, turizm ve su sporları açısından da büyük önem arz etmektedir. Ülkenin kuzey kısmında yoğunlaşmış olan su yolları ağı, toplam uzunluğu 1000 km'yi bulan akarsular ve 599 km uzunluğundaki Tuna-Tizza-Tuna Kanal sistemi ile 1599 km'dir. Tuna Nehri Volga'dan sonra Avrupa'nın en uzun (2 857 km, %22,8'i Sırbistan'da) ve Ren'den sonra kargo taşımacılığında ikinci önemli nehirdir.

Mart 1999'daki NATO bombardımanı Tuna nehri üzerinde beş, Sava nehri üzerinde ise 2 önemli köprünün yıkılmasına neden olmuştur. Bu nedenle bu nehirler üzerindeki taşıma ve ulaşım çalışmaları engellenmiş; sadece ülke içerisindeki şirketler değil, ticarete Tuna nehrini kullanan diğer ülkelerde zarar görmüştür.

Türk mallarının AB ülkelerine taşınmasında geçiş noktası olan Sırbistan'dan her gün önemli sayıda Türk TIR'ı geçmektedir. Sırbistan ile siyasi ilişkilerimizin en kötü olduğu günlerde bile TIR'larımız Sırbistan'dan kolaylıkla geçmişlerdir. Gerek ikili ekonomik ilişkiler gerekse Türk ürünlerinin AB'ye ulaşımı açısından Sırbistan Türkiye için kilit bir ülke konumundadır.

Bankacılık

Sırbistan'da finansal hizmetler AB üye ülkeleri ya da bölgenin en gelişmiş ekonomisi olan Hırvatistan'a göre az gelişmiş düzeydedir. Yabancı bankaların pazara girişi ve özel ve ticari kredilerdeki hızlı artış bankacılık sektörünün önemini arttırmaktadır. Büyük oranda yabancı bankaların hakimiyetinde olan bankacılık sektörü yeni finansal ürünler geliştirerek kredi talebini arttırmaktadır.

Miloseviç zamanında bankacılık alanında küçük çaplı reformlar başlatılmış, 2001 yılında göreve gelen reformist hükümet zamanında ise daha köklü reformlar yapılmıştır.

Bankacılık sektörünün dönüşüm süreci başarılı şekilde devam etmekle beraber, sektörün bölgedeki gelişmiş ülkeler düzeyine çıkarılabilmesi için yapılması gereken bir çok çalışma vardır. Şirketler likidite sıkıntısı çekmekte ve yüksek faiz oranları ile borçlanabilmektedir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

2001 yılında gerçekleştirilen reformlardan sonra Sırbistan Orta ve Doğu Avrupa'da doğrudan yabancı yatırımlar açısından önemini artırmıştır. Sırbistan son yıllarda AB politikalarına ve yasalarına uyum amacıyla birçok alanda yasal düzenleme gerçekleştirmiştir. Bu süreçte yabancı yatırımlar için elverişli bir ortam yaratılmaya çalışılmış ve kısıtlamalar önemsiz bir düzeye gerilemiştir. Son beş yılda ülke 16 milyar doların üzerinde yabancı yatırımı çekmiştir. Sırbistan'daki önemli yatırımcılardan bazıları Telenor, Philip Morris, Mobilkom, Banca Intesa, AB InBev'dir

Yabancı Yatırımlar

Yıl	İc DYY (milyon \$)	Net DYY (milyon \$)
2004	987,2	965,7
2005	1.616,4	1.550,4
2006	5.474,4	4.387,4
2007	3.569,1	2.195,3
2008	3.363,2	2.487
2009a	1.245	1.168,3

	2000	2000
2010b	2.200	1.900
Toplam	16.255,3	12.754,1

a Ocak-Haziran b EIU Tahmini Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Country Forecast ve SIEPA Web Sayfası

Ülkeler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar

DYY'in ölkere göre dağılımına bakıldığında AB ölkelerinin toplam yatırımlardaki payının % 70 civarında olduğu görölmektedir. En çok yatırım gerçekleştiren ölkeler Avusturya iken bu ölkeleri Yunanistan, Norveç, Almanya ve Hollanda takip etmektedir.

Ülkelere Göre Yabancı Yatırımlar (2004-2008)

ULKE	Deger (milyon \$)
Avusturya	2.504,4
Yunanistan	1.611,1
Norvec	1.556,3
Almanya	1.303,5
İtalya	722,5
Slovenya	605,6
Hollanda	462,4
Fransa	408,2
Luksemburg	437,8
Macaristan	347,8

Kaynak: SIEPA Web Sayfası

Sektörler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Son beş yılda en çok yatırım yapılan alan hizmetler sektörüdür. Bankacılık ve sigorta sektörü 5,2 milyar dolar ile ilk sırada yer alırken, üretim sanayi ikinci sıradadır. Diğer önemli alanlar ise nakliye ve iletişim, ticaret ve gayrimenkul sektörleridir.

Sektörlere Göre Yabancı Yatırımlar

Sektör	Değer (milyar dolar)
Finans	5.183,4
İmalat	2.691,1
Nakliye/İletişim	2.532,2
Toptancılık/İletişim	1.874,3
Gayrimenkul	1.865,3
İnşaat	331
Sosyal Hizmetler	145,3
Tarım	111,3
Kamu Yönetimi	101,2
Otel/Restoran	90,2
Madencilik	64,9
Elektrik/Gaz/Su	6,4

Kaynak: SIEPA Web Sayfası

Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

Sırbistan'da 6 adet serbest bölge bulunmaktadır. Bu bölgeler Pirot, Subotica, Zrenjanin, Kragujevac, Sabac ve Novi Sad'dır. Diğer taraftan 4 bölgenin çalışmaları da devam etmektedir.

Serbest bölgede faaliyette bulunmakta olan firmalar KDV muafiyeti, vergi indirimi, hammadde, makine,

ingiliz mevzuatlarının kanunlar aracılığıyla uygulanması için gerekli mevzuatın getirilmesi gerekmektedir. faydalanmaktadır. Ayrıca firmaların ofis yeri, atölye, depo temininde de çeşitli kolaylıklar bulunmaktadır. Serbest bölgede elde edilen gelirin transferinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır.

Ülkede İş Kurma Mevzuatı

Ülkede İş Kurma Mevzuatı

Ülkedeki yabancı yatırımlar 2002 yılında kabul edilen Yabancı Yatırım yasası ile düzenlenmiştir. Hükümetin bu konudaki temel amacı ülkede iş yapmak isteyen yabancı firmalara elverişli bir yasal, ekonomik ve siyasi ortama yaratmaktır. Sırbistan yerel firmalara sunmakta olduğu hak ve yükümlülükleri eşit ölçüde yabancı firmalara da sunmaktadır. Hükümetin uzun vadedeki amacı ise AB yasalarına tam uyumun sağlanmasıdır.

Mevcut yasaya göre yabancı yatırım yeni bir firma kurulması, mevcut bir firmanın sermayesine katkı sağlanması veya bir firmanın mülkiyet hakkının satın alınması ile gerçekleştirilebilir.

Yasaya göre yabancı yatırımcılar;

- Kurduğu veya ortak olduğu şirket yönetiminde Şirket Yasası'nda belirtilen koşullara uygun olarak hissesi oranında söz sahibi olabilir.

- Yatırım veya kuruluş sözleşmesinde yer aldığı şekilde sahip olduğu hakları ve yükümlülükleri diğer tüzel kişilere veya şahıslara devredebilir

- Firmanın faaliyetlerini ve muhasebe kayıtlarını gözlemleyebilir

- Mali tabloları başka bir yasal yetkili aracılığıyla veya kendisi denetleyebilir.

- Fonları bir sigorta anonim şirketine yatırabilir.

Yabancı temsilciliklerin, yabancı şirketlerin açılması ve kayıt işleminden (Business Registers Agency-BRA) sorumludur. Bir yabancı temsilcilik BRA'ya kayıt işlemini tamamladıktan sonra faaliyetine başlayabilir.

Kayıt başvuru formunda kurucu firmanın adı, merkezin ve temsilcilik ofisinin adı, temsilcilikte çalışması beklenen personel sayısı vb. bilgiler istenmektedir. Ayrıca temsilcilik tarafından gerçekleştirilecek faaliyetler, çalışma izinleri, temsilcilik yöneticisinin adı gibi bazı ek bilgiler de istenebilmektedir. Kayıt süreci genellikle başvurudan sonraki 10 gün içinde tamamlanmaktadır. Sürecin biraz ağır ve zaman alıcı olması nedeniyle kayıt esnasında yerel bir firmadan yasal danışmanlık almanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Yabancı yatırımcılar Sırbistan'da anonim şirket (a.d), limited şirket (d.o.o.), komandit şirket (k.d.) veya kolektif şirket kurabilirler. Yabancılar genellikle daha hızlı bir şekilde kurulabilmesi nedeniyle limited şirket kurmayı tercih etmektedirler. Limited şirketin başlangıç sermayesi en az 500 €'dur. Başlangıç sermayesinin % 50'si kuruluş aşamasında kalan yarısı ise kuruluşun sonraki iki yıl içinde ödenmek durumundadır. Ortak sayısı 50 ile sınırlandırılmıştır.

Şube açılması için gerekli olan belgeler şu şekildedir;

1- Şubenin kuruluş sözleşmesi

2- Eğer temsilci kuruluş sözleşmesinde yer almıyorsa, atanması düşünülen temsilci ile ilgili karar

3- Temsilcinin imza sirküleri

Eğer söz konusu şube yabancı firma tarafından açılıyorsa yukarıdaki belgelere ek olarak;

1- Söz konusu tüzel kişiliğin tescil edildiği kaydın yeminli tercüman tarafından tercüme edilmiş şekli

2- Eğer kuruluş sözleşmesinde yer almıyorsa söz konusu şirketin banka hesap bilgileri,

3- Açılacak olan şubenin her türlü faaliyetinden ana şirketin sorumlu olacağına dair belgenin yeminli tercüman tarafından tercüme edilmiş hali.

Ülkede uygulanan Kurumlar Vergisi oranı % 10, gelir vergisi oranı ücretler için % 12'dir.

► Dış Ticaret

Genel Durum

Sırbistan'ın dış ticaret hacmi 2009 yılı itibarıyla 23,3 milyar dolar düzeyindedir. Ülke ağırlıklı olarak; demir çelik, elektrikli ve elektriksiz makineler, plastik ve plastik işleme ürünleri, hububat, sert kabuklu meyve, bakır ve bakır ürünleri ihrac etmektedir. İthalatındaki başlıca ürün grupları ise mineral yakıtlar, elektriksiz ve elektrikli makineler, otomotiv ana ve yan sanayi, plastik ve plastik ürünleri, kağıt ve kağıt ürünleridir.

Sırbistan ihracatının büyük kısmını AB ve çevresindeki Balkan ülkelerine gerçekleştirmektedir. İthalatın gerçekleştirildiği önemli ülkeler arasında ise Rusya Federasyonu, Almanya, İtalya, Çin ve Macaristan gelmektedir.

Ülkenin Dış Ticareti

Dış Ticaret Göstergeleri (Milyon Dolar)

Yıllar	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*
İhracat	6.442	8.756	10.973	8.345	9.346	10.281

İthalat	12.713	17.886	22.093	15.027	15.778	16.724
Hacim	19.155	26.642	33.066	23.372	25.124	27.005
Denge	- 6.271	-9.310	-11.120	-6.682	-6.431	-6.443

Kaynak: Economist Intelligence Unit * EIU Tahmini

İhracatında Başlıca Ürünler

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)

GTİP	Ürün adı	2007	2008	2009
7208	Demir/çelik sıcak hadde yassı mamulleri-genişlik 600mm. Fazla	692.313	916.341	357.524
1005	Mısır	85.099	129.577	288.129
0811	Meyveler ve sert çekirdekli meyveler (dondurulmuş)	225.678	257.876	252.106
2716	Elektrik enerjisi	106.372	157.317	200.470
4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	236.901	249.711	198.190
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler (örme)	155.169	203.504	186.971
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	143.961	190.600	173.657
7210	Demir/çelik yassı mamul, kaplı, sıvanmış (600mm. Den geniş)	175.694	208.314	157.901
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	92.435	148.843	150.560
1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	152.269	153.044	137.443
8544	İzole edilmiş tel, kablo	96.067	135.125	129.662
7409	Bakır levha, plaka ve şeritler (kalınlığı >0, 15 mm)	138.005	148.227	129.547
6210	Plastik, kauçuk sıvanmış, emdirilmiş elyafтан hazır giyim eşyası	2.715	54.170	125.657
8503	Elektrik motor, jeneratör, elektrojen grupları aksam, parçaları	122.991	192.919	123.311
9999	Başka yerde sınıflandırılmamış eşya	37.903	89.506	118.133
7606	Alüminyum sac, levha ve şeritler, kalınlık>0, 2mm	209.145	184.068	110.999
4811	Kağıt/karton, selüloz vatkı ve selüloz liften tabakalar	91.804	102.875	96.925
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	59.203	97.739	91.171
8528	Televizyon alıcıları	19.289	106.606	89.558
3918	Plastikten yer kaplamaları-duvar ve tavan kaplamaları dahil	121.183	147.268	87.611
1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi vs. İle boş ilaç kapsülü mühür güllacı vs.	73.838	88.834	82.328
6403	Deri ayakkabı	88.004	105.084	82.135
3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	157.297	173.079	80.935
2202	Sular (tatlandırıcı, lezzetlendirilmiş)	49.530	83.731	77.180
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçaları	76.366	80.584	76.722
6406	Ayakkabı aksamı	86.618	107.879	75.434
2203	Biralar (malttan)	57.026	76.239	75.043
7204	Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	128.014	151.089	74.943
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	57.005	65.439	72.715
9403	Diğer mobilyalar vb. Aksam, parçaları	86.594	97.864	71.406
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	57.917	69.596	68.538
8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	61.568	70.304	66.555
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	53.988	80.949	63.804
8536	Gerilimi 1000 voltu geçmeyen elektrik devresi teçhizatı	32.929	61.310	63.153
3402	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	50.372	58.812	61.709
7411	Bakırdan ince ve kalın borular	103.450	122.774	60.808
8901	Yolcu gemileri, gezinti gemileri, feribotlar, yük gemileri, mavnalar	30.424	46.777	55.174
4418	Bina, inşaat için marangozluk, doğrama mamulleri	59.502	69.316	54.401

7612 Alüminyum fıçı, varil, bidon, kutu vb. Kaplar-hacmi<300lt	61.125	58.319	53.076
0102 Canlı sığır	15.304	54.209	52.019
Diğer	4.473.634	5.376.264	3.771.473
Toplam	8.824.701	10.972.082	8.345.076

Kaynak: Trade Map

İthalatında Başlıca Ürünler

İthal Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)

GTİP	Ürün adı	2007	2008	2009
2709	Ham petrol	1.317.382	1.914.976	1.001.333
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	798.327	1.165.104	765.698
8703	Otomobil	771.671	952.620	452.236
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	419.197	531.894	280.163
8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	294.248	300.426	236.272
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	620.884	910.740	215.594
2704	Taşkömürü, linyit ve turbdan elde edilen kok/sömikok, karni kömürü	207.980	366.041	193.748
8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	278.296	238.783	162.929
2716	Elektrik enerjisi	171.488	202.004	143.965
3102	Azotlu mineral/kimyasal gübreler	97.546	152.550	134.316
7403	Arıtılmış bakır, işlenmemiş bakır alaşımları	161.101	174.016	110.546
2601	Demir cevherleri ve konsantreleri	192.022	300.467	108.105
7207	Demir/alaşımsız çelikten yarı mamuller	122.650	66.896	105.417
3402	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	119.256	122.763	104.262
8528	Televizyon alıcıları	130.785	204.170	102.960
8544	İzole edilmiş tel, kablo	117.591	115.775	101.808
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	113.863	142.034	99.594
7601	İşlenmemiş alüminyum	222.072	209.634	96.676
8443	Matbaacılığa mahsus baskı makineleri, yardımcı makineler	97.395	137.565	92.439
3907	Poliasetaller, diğer polieterler, epoksit-alkid reçineler vb (ilk şekilde)	130.911	132.522	89.434
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	129.814	151.747	87.124
4818	Tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, kumaş, masa örtüsü vb.	77.692	97.086	86.231
8421	Santrifüjle çalışan kurutma, filtre, arıtma cihazları	68.847	88.516	85.278
3920	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	83.677	120.104	83.617
3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	124.979	144.496	83.107
9018	Tıp, cerrahi, dişçilik, veterinerlik alet ve cihazları	95.198	110.146	80.531
8479	Kendine özgü fonksiyonlu makine ve cihazlar	67.795	129.081	79.287
6403	Deri ayakkabı	106.677	134.964	78.993
3105	Azot, fosfor ve potasyum gibi; iki/üçünün karışımları	94.091	105.441	78.365
0901	Kahve	78.745	104.863	71.290
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler (örme)	66.397	91.232	69.458
4107	Sığır ve atların dabalılanmış ve hazırlanmış deri ve kösesi	94.607	103.773	69.307
4410	Yonga pano vb. Levhalar	84.108	96.502	68.398
4810	Bir/iki yüzü kaolin, inorganik madde sıvanmış kağıtlar	102.081	117.744	68.133

8/04 Eşya taşımaya mansus motorlu taşıtlar	257.433	331.166	64.442
4407 Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş ağaç; kalın >=6 mm	82.960	111.842	64.332
8422 Yıkama, temizleme, kurutma, doldurma vb. İşler için makine, cihaz	108.087	114.428	63.244
9403 Diğer mobilyalar vb. Aksam, parçaları	91.667	104.598	63.183
8418 Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	140.402	158.459	61.122
0805 Turunçgiller (taze/kurutulmuş)	55.467	67.967	59.986
Diğer	10.158.217	12.050.169	9.984.510
Toplam	18.553.606	22.875.304	16.047.433

Kaynak: Trade Map

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İhracat (1 000 Dolar)

Ülke	2007	2008	2009
Bosna Hersek	1.042.136	1.338.745	1.015.613
Almanya	937.491	1.141.357	870.475
Karadağ	950.828	1.287.184	836.164
İtalya	1094.269	1.128.468	821.336
Romanya	265.193	397.821	482.308
Makedonya	437.076	492.988	429.149
Rusya Fed.	450.590	550.963	349.425
Slovenya	408.986	501.989	343.820
Avusturya	301.416	458.108	290.753
Hırvatistan	330.814	434.504	278.763
Diğer	2.605.902	3.239.955	2.627.270
Toplam	8.824.701	10.972.082	8.345.076

Kaynak: Trade Map

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İthalat (1 000 Dolar)

Ülke	2007	2008	2009
Rusya Fed.	2.627.966	3.492.490	1.969.931
Almanya	2.194.547	2.701.859	1.963.052
İtalya	1.797.684	2.182.541	1.549.863
Çin	1.365.156	1.719.047	1.135.316
Macaristan	720.590	815.308	645.926
Avusturya	608.024	572.971	530.935
Slovenya	700.186	627.065	526.053
Romanya	427.049	630.967	525.137
Fransa	579.861	741.676	522.232
Bosna Hersek	517.928	644.496	448.182
Diğer	7.014.615	8.746.884	6.230.806
Toplam	18.553.606	22.875.304	16.047.433

Kaynak: Trade Map

► Dış Ticaret Politikası ve Vergiler

Dış Ticaret Politikası

Sırbistan'da dış ticaret ile ilgili konuları düzenleyen başlıca yasalar Dış Ticaret İşlemleri Yasası, Gümrük Yasası, Gümrük Tarifeleri Yasası ve İthalat ve İhracat Rejimlerinde Ürünlerin Sınıflandırılması Yasasıdır. Yasa temel olarak dış ticaretin liberal olduğunu ve herhangi bir kısıtlamanın bulunmadığını belirtmektedir. Sırbistan Dış Ticaret Yasası özellikle bir öncekine kıyasla daha liberal bir yaklaşımla hazırlanmıştır. 1 Ocak 2004'ten beri yürürlükte olan Gümrük Yasası ise Avrupa Birliği standartlarına göre ve AB'nin gümrük yasaları esas alınarak hazırlanmıştır. Sırbistan dış ticaret ile ilgili yasalarını düzenlerken Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Gümrük Örgütü'nün tavsiyelerini dikkate almakta ve GATT tarafından belirlenen düzenlemelere ve AB'nin düzenlemelerine uyum sağlamayı hedeflemektedir.

Sırbistan gümrükleri halen ithalat sürecine ürünler üzerindeki kontrolünü devam ettirmektedir. Bu durum ürünlerin ithalatında çeşitli sıkıntılara ve gecikmelere neden olabilmektedir fakat bu durumun ortadan kaldırılması için düzenlemeler yapılmaya devam edilmektedir. Diğer taraftan her ne kadar ithalat yasaları basitleştirilmiş olsa da uygulamada henüz tam anlamıyla uyum sağlanamamıştır. Sırbistan Gümrük Kurumu uygulamanın yasalara uygun yapılabilmesi için çalışmalarına devam etmektedir.

Sırbistan yasalarında dış ticaret ile ilgili herhangi bir kısıtlama bulunmamakla birlikte bazı ürünlerin ithalatında çeşitli sınırlandırmalar mevcuttur. Örnek olarak bazı eczacılık ürünleri, değerli metaller, silah vb. çeşitli ürünlerin ithalatı için lisans gerekliliği bulunmaktadır.

Sırbistan, 2007 yılında CEFTA (Merkezi Avrupa Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması)'yı onaylamıştır. Ayrıca Rusya Federasyonu ve Beyaz Rusya ile Serbest Ticaret Anlaşması bulunmaktadır. AB, Sırbistan menşeli ürünlere gümrük vergisi uygulamamaktadır. Sırbistan ABD tarafından uygulanmakta olan GSP'den yararlanmaktadır.

Tarifeler ve Diğer Vergiler

Sırbistan Dünya Gümrük Örgütü'nün üyesidir ve Armonize Sistem Konvansiyonuna taraf ülke konumundadır. Buna ek olarak AB'nin ortak nomanklatürüne de uyum sağlanmıştır. Gümrük vergileri ithal edilen ürünün gümrük değeri esas alınarak hesaplanmaktadır. Sırbistan Gümrük Yasası, gümrük değerlendirme ile ilgili düzenlemelerde GATT'ı esas almaktadır.

Sırbistan'daki gümrük vergileri % 0 ile % 30 arasında değişmektedir. Sigara (GTİP 24022090 altında yer alan ürünler) de gümrük vergisi ise % 57,6'dır.

Gümrük politikası aşağıdaki sektörleri korumayı amaçlamaktadır:

- 1- Tarım
- 2- Deri sanayi
- 3- Mobilya sanayi
- 4- Tekstil sanayi
- 5- Elektrikli ev aletleri

Ayrıca Sırbistan'da üretilmeyen yarı mamuller, hammaddeler, ihracata yönelik üretim yapan ile iç talebin yüksek olduğu sektörlerin kullandığı girdilerin ithalatında diğer ürünlere nazaran göreceli olarak daha düşük gümrük vergisi uygulanmaktadır. Bu sektörlerin başlıcaları ise;

- 1- Kara metalürji
- 2- Renkli metaller
- 3- Alüminyum
- 4- Ağaç ürünleri
- 5- Tekstil sanayidi.

Ayrıca petrol türevleri, tütün mamulleri, alkollü içecekler ve kahve vb. ürünlerde tüketim vergisi bulunmaktadır. KDV oranı % 18dir. İlaç, temel gıda ürünleri, gazete, otel hizmetleri gibi bazı ürünlerde % 8 oranında uygulanmaktadır.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Sırbistan Standardizasyon Enstitüsü (SSE), ülkedeki tek ulusal standart kurumudur ve Standardizasyon Yasası ile kurulmuştur. Enstitü, standartların geliştirilmesinden sorumludur. Standartlar yasada gönüllülük esasına dayanmakla birlikte zorunlu olan standartlar da mevcuttur. Zorunlu standartların teknik düzenlemeler olarak düzenlenip düzenlenmemesi veya ortadan kaldırılması konusundaki çalışmalar devam etmektedir. Sırbistan'da mevcut standartlar DTO ölçütlerine göre revize edilmektedir. Bu nedenle ticarete teknik açıdan engel olunması durumu da ortadan kalkmaktadır.

1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe giren Standartlar Yasasına göre, standartlar ISO, IEC, CEN, CENELEC tarafından kullanılan resmi dillerden birinde de yayınlanmak durumundadır. SSE yayım dili olarak İngilizceyi seçmiştir.

Ekonomik ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı standartlardan, teknik düzenlemelerden ve akreditasyondan sorumludur. Bu alandaki yasal düzenlemeler söz konusu Bakanlık tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca her Bakanlık kendi faaliyet alanına giren konularda teknik düzenlemelerin yapılmasından sorumludur.

Teknik Düzenlemeler, Uygunluk Değerlendirme Prosedürü Yasasına göre teknik düzenlemeye tabi bulunan bir ürün gerekli sertifikalara sahip olmadığı ve uygunluk değerlendirmesinden geçmediği sürece satılamaz ve kullanılamaz. Teknik düzenlemeler mevcut bulunan herhangi bir standarda atıfta bulunabilir veya o standardı içerebilir. Ekonomik ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı teknik düzenlemeler ile ilgili kayıtları tutmakla yükümlüdür. Uygunluk değerlendirmesi ile ilgili süreç doğrudan teknik düzenlemenin içinde veya atıfta bulunan standartta yer alabilir. Uygunluk sertifikası Bakanlık

tarımın ve yetkilendirilen kuruluşlar tarafından verilmektedir.

Tarım, Orman ve Su Yönetimi Bakanlığı dış ticarete tarım ve gıda ürünlerinin kalite kontrolünden sorumludur. Dış Ticarete Tarım ve Gıda Ürünlerinin Kalite Kontrolü Yasası, ithal ve ihrac edilen ürünlere, paketleme, deklarasyon, etiketleme ve nakliye konularında kalite koşullarına uygunluk ile ilgili olarak uygulanmaktadır. Gıda ve Tarım Ürünlerinin ve bunlardan üretilen ürünlerin ithalat ve ihracatının kalite kontrolünün gerekliliği ile ilgili düzenlemeye göre ithal edilen ürün gruplarından 53 adedi, ihrac edilen ürün gruplarından ise 8 adedi kalite kontrol uygulamasına tabiidir. Kalite ile ilgili sertifikalar söz konusu Bakanlığın bünyesinde bulunan bölümleri tarafından hazırlanmaktadır. Sertifikalandırılmış her ürün sertifikası ile ilgili işareti taşımak zorundadır. İşaret, ürünün gerekli olan testlerden geçtiğini ve ilgili düzenlemelere uygun olduğunu simgelemektedir. Uygunluk işareti olarak Sırbistan'ın kullandığı yerel işaret veya CE işareti kullanılabilir. Sırbistan'ın yerel işareti ürünün teknik gerekleri karşıladığını ve gerekli uygunluk sürecinden geçtiğini belirtmektedir. İşaret büyük `A` harfinin eşkenar üçgenin üç köşesinde yer almasından oluşmaktadır. İşaretin ürüne görünebilir şekilde konması gerekmektedir, eğer ürüne iliştilmesi mümkün değilse paketine eklenmeli ve ürünün yanında verilen dokümanlarda da belirtilmelidir.

► Türkiye ile Ticaret

Genel Durum

Türkiye ile Sırbistan arasındaki dış ticaret yaşanan ekonomik krizden olumsuz yönde etkilenmiştir ve 2009 yılında ticaret hacmi 362,4 milyon dolara gerilemiştir. İki ülke arasındaki ticaretin gerçek potansiyeli yansıtmadığı ve Sırbistan pazarında ülkemiz firmaları açısından önemli fırsatlar olduğu düşünülmektedir. 2009 yılı itibariyle söz konusu ülkeye ihrac ettiğimiz ürünler örme eşya, kumaş, elektriksiz makineler, kabuklu meyveler, yaş meyve sebze, plastik ve plastik eşya, otomotiv ana ve yan sanayi, demir çelikte eşya, kağıt ürünleridir. İthalatımızdaki önemli ürünler ise; demir çelik, petrol yağları, sentetik kauçuk, arıtılmış bakır, bakır alaşımlarıdır.

Türkiye-Sırbistan Dış Ticaret Değerleri (milyon dolar)

	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2006	278,8	49,1	327,9	229,7
2007	475,1	70,7	545,8	404,4
2008	458,1	61,7	519,8	396,4
2009	306,5	55,9	362,4	250,6
2010	306,4	109,5	415,9	196,9
2010*	49,7	11,2	60,9	38,5
2011*	48,5	28,8	77,3	19,7

Kaynak: DTM * İlk 2 aylık verileridir.

2011 yılı ürün bazında aylık ihracat verileri için tıklayınız.

Türkiye'nin Sırbistan'a İhracatında Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

GTİP ÜRÜN ADI	2008	2009	2010
6006 Diğer örme mensucat	39,8	21,7	25,2
0805 Turunçgiller (taze/kurutulmuş)	12,1	13,9	14,2
8703 Otomobili, steysin vagonlar, yarış arabaları	1,7	0,8	12,4
5902 Naylon, poliamid, poliester vb.esaslı iç-dış lastiği mensucati	10,3	7,9	12,0
6005 Çözümlü tipi örgülü diğer mensucat	5,0	8,3	8,2
5208 Pamuk men (ağırlıkça %85 ve fazla pamuk m.kare 200gr)	9,0	8,5	7,6
0802 Diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	3,3	2,8	7,5
6004 Diğer örme mensucat (en>30cm, elastomerik/kauçuk iplik=>%5)	3,0	3,9	7,4
5209 Pamuk men (dokuma %85 < pamuklu 200g/m2 den fazla)	13,1	13,2	6,3
8418 Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	13,9	2,5	6,2
4819 Kağıt/karton vb. Esaslı kutu, kılıf, torba vb. Eşya	8,3	8,7	6,1
7308 Demir/çelikten inşaat ve aksamları	1,8	1,7	5,2
7604 Alüminyum çubuk ve profiller	7,6	5,1	5,0
8528 Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler	5,1	4,0	4,9
3401 Sabunlar, yüzey aktif organik maddeler	5,4	5,5	4,8
4818 Tuvalet kağıtları. kağıt havlu. mendil. kumas. masa örtüsü vb	6,4	4,3	4,7

3920	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	2,4	2,2	4,3
3925	Plastikten inşaat malzemesi	3,2	3,3	4,2
8302	Adi metallerden donanım, tertibat vb. Eşya	4,6	4,3	3,9
5407	Sentetik iplik, monofil, şeritlerle dokumalar	11,7	12,0	3,3
8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşitlar	15,2	3,2	3,0
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	1,8	2,0	2,9
7217	Demir/alaşımsız çelikten teller	3,4	2,4	2,9
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	5,4	12,0	2,9
1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil)	5,2	2,9	2,8
5702	Dokunmuş halılar, yer kaplamaları (kilim, sumak, karaman vb)	4,3	2,6	2,7
7013	Masa, mutfak, tuvalet, ev tezyinatı vb için cam eşya	4,3	2,3	2,7
7322	Isıtması elektrikle olmayan demir-çelik radyatör, jeneratörler	4,8	2,5	2,6
7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	1,1	0,8	2,5
8708	Kara taşitları için aksam, parçaları	4,6	2,8	2,2
3916	Plastikten monofil, çubuk, profiller-enine kesiti > 1mm.	2,7	2,6	2,2
9606	Düğme, çıtçı, yapışan fermuar, düğme kalıbı, vb aksamı, parçaları	1,5	2,4	2,2
3912	Selüloz ve kimyasal türevleri (ilk şekilde)	2,3	1,9	2,0
8702	Toplu halde yolcu taşımağa mahsus motorlu taşitlar	22,0	7,5	2,0
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	1,7	1,3	2,0
5211	Pamuk men (dokuma, %85 >pamuklu, suni-sentetik karışık, 200g/m2 den ağır)	0,8	1,5	1,9
0702	Domates (taze/soğutulmuş)	1,3	1,7	1,8
3307	Traş müstahzarları, vücut deodorantları, tuvalet müstahzarları	1,3	1,7	1,8
5903	Plastik emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat	4,2	2,4	1,8
3304	Güzellik/makyaj ve cilt bakımı için müstahzarları	1,9	1,3	1,7
	Diğer	200,5	114,1	106,6
	TOPLAM	458,1	306,5	306,4

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Türkiye'nin Sırbistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)

GTİP ÜRÜN ADI	2008	2009	2010
8431 Ağır iş makine ve cihazlarının aksamı, parçaları	4,3	9,6	14.706,9
7204 Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	0,0	547,7	14.527,4
7210 Demir/çelik yassı mamul, kaplı, sıvanmış (600mm. Den geniş)	1.833,4	10.270,1	12.836,0
7403 Arıtılmış bakır, işlenmemiş bakır alaşımları	5.332,7	5.205,8	8.867,3
4002 Sentetik kauçuk, taklit kauçuk, stiren-butadien kauçuğu vb	9.504,4	5.955,3	6.901,4
4011 Kauçuktan yeni dış lastikler	7.634,5	1.990,6	6.354,1
0710 Sebze, pısırılmış (dondurulmuş)	766,9	2.302,4	6.328,9
1005 Mısır	566,7	4.165,0	5.340,8
4102 Koyun ve kuzuların ham derileri	1.621,1	1.011,1	3.158,4
4810 Bir/iki yüzü kaolin, inorganik madde sıvanmış kağıtlar	2.188,5	3.075,9	2.686,3
1001 Buğday ve mahlut	9.622,6	0,0	1.832,4
4410 Yonga pano vb. Levhalar	0,0	0,0	1.769,5
4805 Diğer sıvanmamış kağıt/kartonlar (rulo veya tabaka)	0,0	1.015,2	1.624,8
8418 Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	78,6	770,0	1.545,1
2915 Doymuş asiklik monokarboksilik asitler vb. Türevleri	0,0	0,0	1.454,2
7208 Demir/çelik sıcak hadde yassı mamulleri-geñişlik 600mm. Fazla	1.560,6	1.792,6	1.261,4
2106 Tarifinin başka yerinde yer almayan gıda müstahzarları	58,6	305,9	1.247,4

4016	Vulkanize kauçuktan diğer eşya	890,4	1.218,0	1.201,6
7411	Bakırdan ince ve kalın borular	174,3	0,0	1.110,7
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler (örme)	59,2	92,4	948,2
2902	Siklik hidrokarbonlar	1.309,3	0,0	810,5
7209	Demir/çelik yassı mamul, soğuk haddelenmiş kaplanmış (600mm. Den geniş)	1.578,2	252,7	704,7
8606	Kendinden hareketli olmayan yük vagonları, vagonetleri	0,0	0,0	611,3
7212	Demir/çelik yassı hadde mamul (< 600mm. Geniş, kaplanmış)	0,0	42,5	584,1
8483	Transmisyon milleri, kranklar, yatak kovanları, dişliler, çarklar	75,8	92,8	555,9
4407	Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş ağaç; kalın >=6 mm	7,6	0,0	517,7
3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	297,0	57,4	473,2
5402	Sentetik lif ipliği (dikiş ipliği hariç) (toptan)	0,0	83,9	405,5
8413	Sıvılar için pompalar, sıvı elevatörleri	236,9	279,2	395,5
7211	Demir/çelik yassı hadde mamul (< 600mm. Geniş, kaplamasız)	132,3	68,7	360,5
4807	Yapıştırma ile elde edilen kağıt/karton (rulo/tabaka halinde)	0,0	388,3	353,6
8481	Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	9,6	100,4	318,8
2803	Karbon (tarifenin başka yerinde belirtilmeyen)	0,0	0,0	286,4
2833	Sülfatlar; şaplar; peroksisülfatlar (persülfatlar)	40,9	684,9	265,7
8501	Elektrik motorları, jeneratörler	0,5	26,7	260,3
4811	Kağıt/karton, selüloz vatka ve selüloz liften tabakalar	396,5	277,7	254,3
3923	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	640,6	716,9	232,3
2302	Hububat ve baklagillerin kepek, kavuz ve diğer kalıntıları	0,0	0,0	205,5
7612	Aluminyum fıçı, varil, bidon, kutu vb. Kaplar-hacmi<300lt	0,0	0,0	197,4
3824	Kimya ve bağlı sanayide kullanılan kimyasal ürünler	606,4	248,9	186,3
	Diğer	14.476,7	12.848,0	5.830,8
	Toplam	61.705,1	55.896,7	109.513,1

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

İki Ülke Arasındaki Anlaşma ve Protokoller

İki Ülke Arasındaki Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

Anlaşma Adı	İmza Tarihi
Ticaret Anlaşması	14.04.1971
Uzun Vadeli Ekonomik, Teknik, Sınai ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması	12.05.1976
YKTK Anlaşması	02.03.2001
ÇVÖ Anlaşması	Ekim 2005
Gümrük İdarelerinin Karşılıklı Yardımlaşmasına Dair Anlaşma	06.02.2002
Turizm İşbirliği Anlaşması	12.02.2004
Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması	29.08.2002
Serbest Ticaret Anlaşması (Henüz yürürlüğe girmemiştir.)	01.06.2009

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Türkiye ile Sırbistan Arasında Serbest Ticaret Anlaşması (STA), Devlet Bakanı Sayın Zafer Çağlayan ile Sırbistan Başbakan Yardımcısı ve Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Bakanı Sayın Mladjan Dinkic tarafından, Türkiye-Dünya Ticaret Köprüsü 2009 ve Ticaret Bakanları Zirvesi vesilesi ile 1 Haziran 2009 tarihinde İstanbul'da imzalanmış ancak henüz yürürlüğe girmemiştir.

Söz konusu Anlaşma ile taraflar arasındaki ticari ve ekonomik işbirliğinin artırılması ve güçlendirilmesi, uygun rekabet koşullarının yaratılması, karşılıklı yatırımların teşvik edilmesi ve tarafların üçüncü ülke piyasalarındaki ticaret ve işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Anlaşma, sanayi ürünlerindeki gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili vergi ve önlemlerin kaldırılması başta olmak üzere, ticarete teknik engeller, tarım ürünlerindeki taviz değişimi, hayvan ve bitki sağlığı önlemleri, iç vergilendirme, yapısal uyum, damping, acil durumlar, devlet tekelleri, korunma önlemleri, ödemeler, menşel kuralı, devlet yardımları, fikri, sınai ve ticari mülkiyet hakları, kamu ihaleleri ve kurumsal hükümler konularında düzenlemeler içermektedir.

Bu Anlaşma ile sanayi mallarında, Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte; Sırbistan menşeli sanayi mallarının Türkiye'ye ithalatında uygulanan gümrük vergileri sıfırlanacak, buna mukabil, Türkiye menşeli bir kısım sanayi ürünlerinin Sırbistan'a ithalatında uygulanan gümrük vergileri Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte, bir kısmı ise 1 Ocak 2010 tarihinden başlamak üzere 2, 4 ve 5 yıllık geçiş sürelerini içeren üç ayrı liste kapsamında, en uzununu 1 Ocak 2015 tarihinde olmak üzere sıfırlanacaktır.

Türkiye ve Sırbistan, ticari potansiyeli olan seçilmiş tarım ürünlerinde birbirlerine sınırsız mahiyette veya tarife kontenjanları dahilinde, sıfır gümrük vergileri ile tavizler tanımışlardır.

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı web sitesi

Pazar ile İlgili Bilgiler

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması ile ilgili olan yasal çerçeve son yıllarda hızla gelişmiştir. Sırbistan DTÖ'nün TRIPs anlaşmasına uygun olarak yasalarını revize etmiştir. Ülkede fikri ve sınai haklar ile ilgili olarak 6 yasa bulunmaktadır. Bunlar;

- 1- Telif ve İlgili Haklar Yasası
- 2- Patent Yasası
- 3- Coğrafik İşaretler Yasası
- 4- Ticari Marka Yasası
- 5- Endüstriyel Tasarım Yasal Koruma Yasası
- 6- Entegre Devrelerin Topografyasının Korunması Yasası

Coğrafi işaretler ile ilgili yasa taslak halindedir ve 2010 yılında çıkartılması beklenmektedir. Telif hakları yasasındaki en önemli değişiklikler kolektif dernekler ve bunların hakları ile ilgili olarak yapılmıştır. Hükümet yukarıdaki yasaları uygulamak ile yükümlüdür fakat yasaların icrasının zayıf olması nedeniyle koruma yetersiz kalmaktadır. CD, DVD, yazılım, giyim, mobil telefon ve aksesuarlarının korsan satışı oldukça yaygındır. Yasalar giderek artan şekilde gümrüklerde, emniyette ve yargıda uygulamaya başlanmaktadır. Orta vadede hakların korunmasının daha da güçlendirilmesi beklenmektedir.

Dağıtım Kanalları

Sırbistan'da yürürlükte olan ticaret yasasına göre firmalar yerel veya dış ticaret işlemlerini herhangi bir kısıtlama bulunmadan gerçekleştirebilmektedirler. Gümrük ve Vergi Müdürlüğü yasadışı ithalat ve lisanssız ticari faaliyetlere karşı sıkı önlemler almıştır. Toptancılar, perakende firmalarına yönelik olarak distribütörlük hizmetini de yerine getirmektedir. Toptancılık sektörünün neredeyse tamamı özelleştirilmiştir.

Toptancılık, perakendeciliğin yanı sıra paketleme, depolama gibi destek hizmetler de gelişmiştir. Perakende zincirleri özelleştirmeden sonra büyük gruplar tarafından satın alınmış ve sektörün yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynamışlardır. Pazarda yeni perakendeciler de oluşmaktadır. Yeniden yapılanma neticesinde pazarda monopolcü bir yapı oluşmuştur. Delta Maxi, C Market ve Rodic gibi perakende firmaların pazardaki hakimiyeti % 40 oranındadır. Greenfield (yeni) yatırımcılar sektörün gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca bazı toptancılar perakende sektörünü de girmiştir. Perakende sektöründe ayrıca büfeler, küçük mağazalar ve açık pazarlar da mevcuttur. Pazardaki firmaların büyük çoğunluğu ithal ürünlerin dağıtımını gerçekleştirmektedir.

Sermaye malları genellikle doğrudan üreticilere veya işletmelere satılmaktadır. Sermaye malları ve makine satışında iyi bir acentaya sahip olunması tavsiye edilmektedir. İyi seçilmiş bir araç Sırbistan pazarına girişte önemli katkı sağlayabilmektedir. Aracıların ülkedeki iş kültürüne, yerel dağıtım kanallarına hakim olması ihracatçı firmalarımızın başarısına katkı sağlayacaktır. Sırbistan'daki iş ortamında kişisel ilişkiler önem taşımaktadır.

Reklam ve Promosyon

Sırbistan'da tanıtım faaliyetleri ve fuarlara katılım popülaritesini korumaktadır. Belgrad'da genellikle sektöre özel fuarlar düzenlenmektedir. Bu şehirde düzenlenen fuarlara uluslararası katılım da sağlanmaktadır.

Birçok Sırbistan firması çeşitli şekillerde tanıtım faaliyetleri gerçekleştirmektedir. TV, Radyo ve basılı reklam etkisi en çok olan tanıtım şekilleridir. Satış promosyonları, halka ilişkiler ve fuarlar da yine yaygın olarak kullanılmaktadır. TV yayınları pazarın yaklaşık % 90'ına ulaşmaktadır. En çok reklamı yapılan ürünler telekomünikasyon, otomobil, finans kurumları, içecekler, gazeteler, hijyenik ürünler vb.dir. Ülkedeki yasalar tutun ve alkol mamullerinin TV'den reklamını yasaklamıştır. Dergilerin dağıtımı da ülkede gittikçe yaygınlaşmaktadır. Günlük gazeteler basılı reklam harcamalarının yaklaşık % 60'ını oluşturmaktadır.

Bazı önemli gazeteler ise aşağıda verilmektedir.
Politika", <http://www.politika.rs/>,

NOVOSU , <http://www.novosu.rs/>,
"Blic", <http://www.blic.rs/>, ve
"Danas" <http://danas.rs/>
Önemli haftalık yayınlar ise ;
"Vreme", <http://www.vreme.com/>
"Nin", <http://www.nin.co.rs/>

Pazarda yaygın olarak dağıtılan ticari dergiler ise şu şekildedir;

"Pregled", <http://www.pregled.rs/> ve
"Ekonomist", <http://www.emportal.rs/>

Ülkede bir çok yerel reklam şirketi bulunmaktadır fakat büyük kısmı küçük ölçeklidir. Ülkede yaklaşık 8.000 billboard bulunmaktadır. Kullanım fiyatları yere, sıklığına ve kategoriye bağlı olarak değişmektedir. Billboardlar özellikle seçim dönemlerinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Diğer taraftan kırsal alanda da tüketici ürünlerinin tanıtımında artan oranda kullanılmaya başlanmıştır. Sırbistan'da doğrudan pazarlama fazla gelişmiş değildir. Diğer taraftan kredi kartının kullanımının artmasıyla katalog, TV ve internetten satışlar da gelişmektedir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Etiketler aşağıda belirtilen maddeleri içermelidir.

- Ürünün adı
- Üreticinin ve ithalatçının açık adresi
- Net miktar/ağırlık/hacim
- İçindekiler
- Saklama koşulları
- Tüketicilere yönelik uyarılar

Ayrıca teknik açıdan karmaşık olan ürünlerin kullanma kılavuzu, üreticinin özellikleri, yetkili servislerin listesi, garanti ile ilgili bilgi ve ilgili diğer bilgi de bulunmalıdır. Bütün bilgiler Sırpça olmalıdır ve gümrüklerden çekmeden önce her üründe yer almalıdır.

Çevre Koruma Yasasına göre eco-label tüketici ürünlerinde, gıda, içecekler ve eczacılık ürünleri hariç; kullanım süresi boyunca benzer ürünlerden daha az çevre kirliliği yaratan veya geri dönüşümden elde edilmiş ürünler için kullanılmaktadır. Ekolojik etiketlerin yerel olarak üretilen veya ithal edilen ürünler için kullanım koşulları aynıdır. Söz konusu düzenleme AB'nin eco-label düzenlemesine paralel olarak hazırlanmıştır.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Bankalar tarafından uygulanan ve yaşanan global krizle daha da sıkı hale gelen kredi koşulları nedeniyle hem sanayi ürünlerinin hem de yüksek değere sahip tüketim ürünlerinin satışında finansal açıdan sıkıntı yaşanmaktadır. Bir çok Sırp tüketici düşük fiyatlı mallar da dahil olmak üzere aylık taksitli düzende satın almak istemektedir. Satış teknikleri açısından önemli olan konular; alıcı ile yakın ve sık ilişkisinin kurulması, motive ve eğitilmiş araçlara sahip olunması, agresif bir pazarlama yapılması olarak belirtilmektedir. Birçok büyük ithalatçı avans ödeme yapmasının zorunlu olduğu durumlarda küçük firmalara nazaran krediye daha rahat ulaşabilmektedir.

Kamu kurumlarına satış yapılabilmesi ise firmanın kurumuna veya ürünününün sahip olduğu kredibiliteye bağlıdır. Uluslararası finansmana sahip projeler için gerçekleştirilen ihaleler karar verme süreci açısından daha şeffaf şekilde gerçekleştirilmektedir. Sırbistan'ın özel sektörü, ürün kalitesi ve hizmet kabiliyeti, fiyatlandırmaya dayalı satışa alışkın olan firmalar tarafından hedeflenebilir. Hükümete göre GSYİH'nin % 50'sinden fazlası özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir.

Gıda dışı ürünlerde daha önce mevcut bulunan devlet yardımları ve fiyat destekleri kaldırılmıştır ve ürün fiyatları pazar esaslarına göre oluşmaktadır. Fiyat liberalizasyonu sağlanmış olmakla birlikte pazarda fiyatları etkileyen ciddi rekabet dışı güçler bulunmaktadır. Pazarda yabancı firmaların sayısının artması ile rekabetin daha serbest hale gelmesi ve ülkenin ekonomik koşullarının gerektirdiği fiyatların pazarda oluşması beklenebilir. Sırp tüketiciler fiyata duyarlıdır. Süt, ekmek, un ve yağ gibi temel ürünlerin fiyatlarında gerçekleştirilecek olan değişikliklerin 15 gün önceden Ticaret Bakanlığına bildirilmesi gerekmektedir. Devlet ulaşım, telekom, altyapı hizmetleri ve benzin fiyatlarını kontrol etmektedir. Birçok üründe özellikle tüketici ürünlerinde karaborsa bulunmaktadır. Karaborsadaki ürünler satıcıların gümrük veya vergisi ödememesi nedeniyle yasal yollarla ülkeye gelen ürünlere nazaran daha ucuz bir fiyata satılmaktadır. Ülkede bu tip satışların azaltılması yönünde düzenlemeler yapılmaktadır.

Elektronik bankacılık hizmetleri bankalar tarafından kullanılmakla birlikte elektronik ticaret ülkede yaygın değildir. Ülkede kredi kartı kullanımı ve internete ulaşım oranı büyük şehirler dışında düşük kalmaktadır.

Ticareti Etkileyen Kültürel Faktörler

Sırbistan'daki firma yöneticileri genellikle Batılı tarzda serbest pazar ekonomisine, geleneklerine ve iş kültürüne yakınlık göstermektedir. Ülkedeki iş ilişkileri kişisel ilişkilere bağlıdır ve güvene dayanmaktadır. Bu tip ilişkilerin geliştirilmesizaman almaktadır. Diğer taraftan fırsatları görmekteyirler ve bu alanda hızlı davranabilmektedirler.

Yaz tatillerinin çoğunlukla Temmuz-Ağustos ayları arasında gerçekleştirilmesi bu dönemde firmalara ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Yine Ocak ayının ilk üç haftasında da yeni yıl ve Ortodoks Noel kutlamaları nedeniyle firmalar ile irtibata geçilmesi çok zor olmaktadır.

Pasaport ve Vize İşlemleri

Sırbistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği

Paris Cad. No. 47, P.K. 28, 06540

Kavaklıdere, Ankara

Telefon: 426 02 36 - 426 03 54

Faks: 427 83 45

e-mail: ambscgank@tr.net

Çalışma Saatleri: Pazartesi-Cuma: 09.00-15.00

Sırbistan Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu

İstanbul 23 Temmuz Sok. No.8, Esentepe, Şişli, İstanbul

Telefon: (212) 213 76 86

Faks: (212) 213 54 03

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

1-2 Ocak Yeni Yıl

7 Ocak Ortodoks Noel

15 Şubat Sırbistan Milli Günü

1 Mayıs İşçi Bayramı

9 Mayıs Zafer Günü

Paskalya

Kullanılan Lisan

Ülkede Sırpça kullanılmaktadır. Bir çok işadama ise başta İngilizce ve Almanca olmakla birlikte Fransızca İtalyanca da bilmektedir. Sırbistan bölgesinde İngilizce'yi en yoğun olarak kullanan ülkelerden biridir. KuzeyBatı Voyvodina'da Macarca da akıcı olarak kullanılmaktadır. Ülkede Kril alfabesi kullanılırken, şehirlerde hem Latin hem de Kril alfabesinde işaretler bulunabilmektedir. Ayrıca Latin alfabesi kullanılarak yayın yapan gazeteler mevcuttur.

Ulaşım

Türk Hava Yolları'nın her gün Belgrad'a seferi bulunmaktadır.

Yerel Saat

GMT + 1

Telefon Kodları

Bazı önemli Sırbistan şehirlerinin Telefon kodları

Belgrad 00 381 11 + yerel telefon numarası

Novi Sad 00 381 21 + yerel telefon numarası

Podgorica 00 38 81 + yerel telefon numarası

Önemli otellerin çoğunda faks yaygın olarak kullanılmaktadır

► Tarım ve Gıda Ürünleri İhraç Potansiyelimiz

Sırbistan'da gıda harcamaları toplam tüketim harcamaları içinde en yüksek paya sahip olan alandır. 2009 yılı itibarıyla hane halkı harcamalarında gıda ve içeceğin payı % 42'dir. Şehirlerarasında ise en yüksek oran % 41,5 ile Belgrad'a aittir. Son yıllarda ücretlerdeki artış ve kredi temininin kolaylaşması yerel tüketimi olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca tüketicilerin markalara yönelik bilincinin artması yine pazarın gelişmesini sağlamaktadır. 2010 yılında 10,28 milyar dolar olacağı tahmin edilen gıda tüketiminin 12,21 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Kişi başına düşen gıda tüketim miktarının ise 2010 ve 2014 yıllarında sırasıyla 1.399 dolar ve 1.669 dolar olacağı tahmin edilmektedir. Gıda işleme sanayi Sırbistan'da diğer alanlara göre daha gelişmiş durumdadır. Ülkenin sahip olduğu potansiyel ve hükümetin özelleştirme faaliyetleri başta Hırvat ve Bulgar olmak üzere yabancı firmaların ülkede yatırım yapmalarını sağlamıştır. Sırbistan gıda pazarı özellikle uzun vadede önemli fırsatlar içermektedir. Ülkemizin özellikle işlenmiş gıda, fındık, turuncgil, şekerli ve çikolatalı mamuller sektörlerinde potansiyelin yüksek olduğu düşünülmektedir. Gelişen bir ekonomiye sahip olan pazarın özellikle krizin etkilerinin azalmasından

sonra daha hızlı büyümesi beklenmektedir. Pazara girmek isteyen firmalarımızın kendilerini uzun vadede olarak pozisyonlamaları ve pazara bu şekilde yaklaşmalarının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2010 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2009-2010 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2011 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Şekerli ve Çikolatalı Mamüller	1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil)	2008:18,8 2009:11,4	2009:2,8 2010:2,9	2009: 256 2010:279	0,2	4	-39			Türkiye (23), Makedonya (23), Hırvatistan (19), Almanya (7), Belçika (4)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 5- kota uygulaması mevcuttur), AB (% 0-15), EFTA (% 5-17,5), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed., Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 15- 25).
Yaş Meyve Sebze	0805	Turunçgiller (taze/kurutulmuş)	2008:67,9 2009:59,9	2009:13,8 2010:14,2	2009:789 2010:869	0,6	29	- 12			Yunanistan (43), Türkiye (24), Hırvatistan (11), İspanya (7), Arjantin (6)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 5-20- kota uygulaması mevcuttur), AB (% 0-10), EFTA ve Diğer Ülkeler (% 5-20), Arnavutluk, Bosna Hersek (% 0 ? 20), Diğer CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed., Kazakistan (% 0)
Sert Kabuklu Meyveler	080222	Fındık (kabuksuz)	2008:6,9 2009:3,7	2009:2,5 2010:6,3	2009:711 2010:892	0,3	152	-46			Türkiye (65), İtalya (24), Gürcistan (8)	Türkiye (% 5-kota uygulanmaktadır), Arnavutluk, Bosna Hersek (%10), Diğer CEFTA (%0), Beyaz Rusya, Kazakistan, Rusya Fed. (% 0), AB (% 5), EFTA (%10), Diğer Ülkeler (% 10)
Şekerli ve Çikolatalı Mamüller	1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	2008:61,9 2009:25,4	2009:1,3 2010:1,9	2009:329 2010:365	0,2	46	-59			Hırvatistan (26), Almanya (11), Romanya (9), Polonya (8), Bosna Hersek (8)	Türkiye (% 5-kota uygulanmaktadır), AB, (% 4-15), EFTA (% 9- 25,5), CEFTA, Beyaz Rusya, Kazakistan, Rusya Fed. (% 0), Diğer Ülkeler (%10-30)

► Sanayi Ürünleri ve Hizmetler İhraç Potansiyelimiz

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2010 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2009-2010 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2011 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
İnşaat Malzemeleri	7308	Demir/Çelikten İnşaat ve Aksanı	2008:152 2010:87	2009:1,7 2010:5,2	2009:990 2010:923	0,2	209	-43			İtalya (17), Almanya (12), Çin (12), Çek Cmh. (8), Slovenya (6)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0-2), AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1-5)
Isıtma, Soğutma ve Havalandırma	8415	Klima Cihazları-Vantilatörlü, Isı, Nem, Değişirme Tertibatlı	2008:118 2009:40	2009:0,5 2010:1,6	2009:252 2010:281	0,2	187	-66			Çin(25), İtalya (11), G.Kore (9), İspanya (8), Fransa (8)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0-10), AB, EFTA (% 0 ? 8,3), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1-15)
İnşaat Malzemeleri	7214	Demir/Çelik Çubuklar (Sıcak Haddeli, Dövülmüş, Burulmuş,Çekilmiş)	2008:159 2009:46	2009:0,8 2010:2,5	2009:3.920 2010:3.426	0,3	220	-71			Bosna Hersek (34), Karadağ (26), Bulgaristan (11), Arnavutluk (5), İtalya (4)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0-3), EFTA (% 0 -2) ? 8,3), AB, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 5)
												Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0-2), AB,

Plastik İşleme Sanayi	3920	Plastikten Diğer Levha, Yaprak, Pelikül ve Lamalar	2008:120 2009:84	2009:2,2 2010:4,3	2009:433 2010:569	0,2	97	-30			ABD (25), Almanya (12), Yunanistan (8), İtalya (8), Macaristan (7)	EFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1-5)
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	5902	Naylon, Poliamid, Poliester vb.esaslı İç-Dış Lastiği Mensucatı	2008:7,4 2009:13,3	2009:7,8 2010:12	2009:123 2010:151	0,6	52,3	80			Türkiye (66), Çek Cmh. (16), Çin (13), Ukrayna 82), Polonya (2)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye, AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1-5)
Isıtma, Soğutma ve Havalandırma	7322	Isıtması Elektrikle Olmayan Demir-Çelik Radyatör, Jeneratörler	2008:11,4 2009:5,5	2009:2,5 2010:2,6	2009:382 2010:399	0,2	6,2	- 52			Türkiye (44), İtalya (13), Macaristan (11), Karadağ (7), Almanya (5)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0-12) AB, EFTA (% 0-8), CEFTA (% 0), Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 10-20)
İlaç Sanayi	3004	Tedavide/Korunmasa Kullanılmak Üzere Hazırlanan İlaçlar (Dozlandırılmış)	2008:532 2009:280	2009:2 2010:2,9	2009:379 2010:458	0,1	45	-47			Almanya(18) Fransa (15), İtalya (12), İngiltere (8), Makedonya (5)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0-2) AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1-5)
Tekstil ve Hazır Giyim Yan Sanayi	9606	Düğme, Çitçit, Yapışan Fermuar, Düğme Kalıbı, Vb Aksamı, Parçaları	2008:3,8 2009:2,2	2009:2,3 2010:2,2	2009:29 2010:28	0,2	-8	- 42			Almanya (27), İtalya (27), Fransa (14), Türkiye (14), Avusturya (4)	Türkiye (% 2) AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan

												15)
Tekstil ve Hazır Giyim Yan Sanayi	6006	Diğer Örmeye Mensucat	2008:48,1 2009:28,7	2008:21,7 2010:25,2	2009:549 2010:716	0,1	16	-39			Türkiye (77), Almanya (8), Yunanistan (5), Çin (84), İtalya (3)	Türkiye, AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 10)
Beyaz Eşya	8450	Çamaşır Yıkama Makineleri	2008:54,8 2009:32,9	2009:1,2 2010:1,4	2009:699 2010:714	0,3	15	-40			Slovenya (59), İtalya (9), Polonya (89), Slovakya (5), Türkiye (5)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 2-10) AB, EFTA (% 0-8,3), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 5-15)
Demir Çelik	7325	Demir/Çelikten Diğer Döküm Eşyası	2008:18,6 2009:8,5	2009:2,2 2010:1,6	2009:125 2010:150	0,2	-28	-54			Slovenya (44), Almanya (9), Hindistan (6), Fransa (5), İspanya (4)	Türkiye (% 6), AB, EFTA (% 4), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 10)
Beyaz Eşya	8516	Elektrikli Su Isıtıcıları, Elektrotermik Cihazlar (Şofbenler)	2008:95,7 2009:59	2009:1,9 2010:1,1	2009:586 2010:702	0,2	-46	-39			Slovenya (26,4), Çin (22), Almanya (14), Hırvatistan (8), İtalya (8)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0-10) AB, EFTA (% 0-8,3), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1-15)
												Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye

Kozmetik Ve Kişisel Bakım Ürünleri	3307	Tıraş Müstahzarları, Vücut Deodorantları, Tuvalet Müstahzarları	2008:43,7 2009:30,1	2009:1,7 2010:1,8	2009:156 2010:156	0,4	8			Almanya (26), İtalya (17), İngiltere (10), Macaristan (7), Türkiye (7)	(% 9-10), AB, EFTA (% 6-8,3), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 15)
Plastik ve Kauçuk İşleme Sanayi	5903	Plastik Emdirilmiş, Sıvanmış, Kaplanmış Mensucat	2008:21,9 2009:21,4	2009:2,3 2010:1,8	2009:90 2010:99	0,3	-23	- 2		Almanya (26), Avusturya (13), İtalya (12), Romanya (8), Fransa (7)	Türkiye, AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 5)
Hazır Giyim	6203	Erkek/Erkek Çocuk İçin Takım, Takım Elbise, Ceket	2008:44,8 2009:28,4	2009:1 2010:0,5	2009:1.192 2010:1.285	0,1	-53	- 37		Çin (37), Türkiye (8), İtalya (8), Tunus (5), Bosna Hersek (3)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 13-15), AB, EFTA CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 18-22)
Hazır Giyim	6204	Kadın/Kız Çocuk İçin Takım, Takım Elbise, Ceket	2008:57,9 2009:36,5	2009:1,1 2010:0,6	2009:1.704 2010:1.855	0,1	-48	- 37		Çin (38), İtalya(13), Türkiye (7), Yunanistan (5), Hindistan (4)	Türkiye (% 15), AB, EFTA CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 22)
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	8702	Toplu Halde Yolcu Taşımaya Mahsus Motorlu Taşıtlar	2008:58 2009:29,1	2009:7,5 2010:2	2009:1.033 2010:851	0,2	-73	- 50		Hollanda (40), Türkiye (16), İspanya (16),Almanya (15), İsveç (7)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0-14), AB, EFTA (% 0-11), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan

												(% 0), Diğer Ülkeler (% 1-20)
Kumaş	5209	Pamuk Men (Dokuma %85 < Pamuklu 200g/M2 Den Fazla)	2008:22,5 2009:11,5	2009:13,2 2010:6,2	2008:445 2010:484	0,2	-53	- 51			Türkiye (26), İtalya (15), Çin (14), Pakistan(11) Yunanistan (10)	Ürünün GTİP Numarasın göre Türkiye, AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 5-10)
Kumaş	5407	Sentetik İplik, Monofil, Şeritlerle Dokumalar	2008:34,1 2009:22,7	2009:12 2010:3,2	2009:696 2010:731	0,2	-73	- 35			İtalya (31), Çin (14), Türkiye (10), Almanya (6), ABD (5)	Türkiye, AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 10)
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	4819	Kağıt/Karton Vb. Esaslı Kutu, Kılıf, Torba Vb. Eşya	2008:43,6 2009:27	2009:8,6 2010:6,1	2009:210 2010:250	0,2	-29	-38			Hırvatistan (20), İtalya (19), Rusya (12), Almanya (11), Türkiye (7)	Ürünün GTİP Numarasın göre Türkiye (%8-14), AB, EFTA (% 6,6-11), CEFTA (% 0), Diğer Ülkeler (% 12- 20)
Kumaş	6005	Çözümlü Tipi Örgülü Diğer Mensucat	2008:28,9 2009:21,4	2009:8,3 2010:8,2	2009:106 2010:141	1,1	-1,5	- 36			Türkiye (81), Almanya (8), Çin (2), İngiltere (1), Slovenya (1)	Türkiye, AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 10)
Temizlik Maddeleri	3401	Sabunlar, Yüzey Aktif Organik Maddeler	2008:23,5 2009:18,7	2009:5,5 2010:4,8	2009:362 2010:374	0,3	-13	- 20			Türkiye (27), Almanya (24), İtalya (11), Hollanda (10), Mısır (3)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 6-10), AB, EFTA (% 4 -8,3) CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (

												% 0), Diğer Ülkeler (% 10-15)
Alüminyum İnşaat Malzemeleri	7604	Alüminyum Çubuk Ve Profiller	2008:66,5 2009:40,4	2009:5,1 2010:4,9	2009:458 2010:529	0,4	-2,7	- 40			Yunanistan(25), Almanya (13), Bosna Hersek (12), Bulgaristan (11), Türkiye (10)	Türkiye (% 0), AB, Diğer Ülkeler (% 5), Arnavutluk ? Bosna Hersek (% 2,8), Diğer CEFTA (% 0), İzlanda (% 3), Diğer EFTA (% 2,8), Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0)
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	4818	Tuvalet Kağıtları, Kağıt Havlu, Mendil, Kumaş, Masa Örtüsü Vb	2008:97 2009:86,2	2009:4,3 2010:4,7	2009:461 2010:571	0,4	11	- 11			Polonya (40), Macaristan (11), İtalya (11), Almanya (7), Slovakya (5)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0 ? 7) AB, EFTA (% 0-5,5), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1-10)
İnşaat Malzemeleri	8302	Adi Metallerden Donanım, Tertibat Vb. Eşya	2008:54,5 2009:34,3	2009:4,2 2010:3,9	2009:241 2009:294	0,2	-8	- 37			Almanya (23), İtalya (16), Slovenya (13), Türkiye (10), Yunanistan (8)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0 ? 6) AB, EFTA (% 0-4), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 5-10)
		Televizyon Alıcıları,									Çin (35), Macaristan(24),	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0 ? 10) AB, EFTA (% 0-8,3),

Elektronik	8528	Video Monitörleri Ve Projektörler	2008:204 2009:102	2009:4 2010:4	2009:1.732 2010:1.759	0,1	21	- 50			Slovakya (19), G. Kore (7), Malezya (2)	CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1-15)
Plastik ve Kauçuk İşleme Sanayi	3925	Plastikten İnşaat Malzemesi	2008:21,1 2009:16,4	2009:3,3 2010:4,2	2009:230 2010:247	0,2	26	- 22			Türkiye (23), Almanya (15), Hırvatistan (8), Bosna Hersek (7), İtalya (5)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 6 ? 14) AB, EFTA (% 4-11), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 10-20)
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	8704	Eşya Taşımaya Mahsus Motorlu Taşıtlar	2008:331 2009:64	2009:3,2 2010:2,9	2009:2.298 2010:3.333	0,09	-6	-81			Almanya (33), İtalya (18), Fransa (15), Hollanda (7), İsveç (6)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 0 ? 14) AB, EFTA (% 0-11), CEFTA (% 0), Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0-20), Diğer Ülkeler (% 1-20)
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	8708	Kara Taşıtları İçin Aksam, Parçaları	2008:142 2009:99,5	2009:2,8 2010:2,2	2009:1.997 2010:2.673	0,05	-24	-30			İtalya (23), Almanya (22), Fransa (6), Çin 85), İspanya (5)	Türkiye,AB, EFTA, CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed. Kazakistan (% 0), Diğer Ülkeler (% 1)
Plastik ve Kauçuk İşleme Sanayi	3916	Plastikten Monofil, Çubuk, Profiller-Enine Kesiti > 1mm.	2008:41,5 2009:28,8	2008:2,7 2009:2,6	2008:328,5 2009:217,2	0,77	4	- 31			Almanya (50), Avusturya (13), Türkiye (7), Polonya (7), Bulgaristan (5)	Ürünün GTİP numarasına göre Türkiye (% 2-5) AB, EFTA (% 0-3,2), CEFTA, Beyaz Rusya, Rusya Fed.

Dev.
Kazakistan
(% 0), Diğer
Ülkeler (%
8-20)

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 12 aylıktır.

Kağıt ve Karton Ürünleri

Ticari ambargonun kaldırılışından itibaren yabancı markalar pazara hızla girmişlerdir. Özellikle son yıllarda daha kaliteli ürünler ülke çapında yayılmışlardır. Pazarda yabancı firmalar kalite, paketleme vb. unsurlarda öncülük ederken yerel firmalar rekabet edebilmek amacıyla kalitelerini yükseltmeye çalışmaktadırlar. Ekonomik krizin neticesinde firmalar ekonomik markalarını pazara sürmüşlerdir. Bu tip ürünlerde ürün hacminin % 10'u ücretsiz satılmaktadır. Ekonomik ortam düzeline kadar firmaların üst düzey markalarını pazara sürmede çekimser kalması beklenmektedir.

Sırbistan hükümeti pazarı monopol yapısından çıkartmaya çalışmaktadır. Bu nedenle pazardaki üretici, dağıtıcı ve perakendeci sayısı artmaktadır. Bu nedenle önümüzdeki dönemde tüketicilerin daha makul fiyatla ürün satın alabilme imkanına kavuşması, dağıtıcıların ve perakendecilerin kar marjlarının azalması beklenmektedir.

Sırbistan'a yönelik kağıt ve kağıt ürünleri ihracatımızda önemli payı bulunan tuvalet kağıdı pazarının 2013 yılında 3.577,2 milyon RSD büyüklüğe ulaşması beklenmektedir. Pazarın 2010 yılı için büyüklüğünün 3.031 milyon RSD olduğu tahmin edilmektedir. Pazarda yerel firmalar mevcut olmakla birlikte yabancı firmaların payı giderek artmaktadır. Tüketiciler tuvalet kağıdını genellikle 4'lü paketler halinde satın almaktadırlar. Diğer taraftan 8'li, 12'li ve 24'lü paketlerin popülaritesi artmaktadır.

Kağıt ve kağıt ürünleri pazarında beklenen büyüme ve giderek daha çok yabancı firmanın pazara girmesi göz önüne alındığında ülkemiz ihracatçıları açısından Sırbistan'ın önümüzdeki dönemde önemini koruyacağı düşünülmektedir.

Kumaş

Otomotiv Ana ve Yan Sanayi

Sırbistan, Yugoslavya'nın imalat sanayinin merkezi durumundaydı. Ülkede otomotiv üretimi 1930'lardan beri mevcuttur. Ülkenin otomobil, kamyon, traktör ve inşaat makineleri üretimi konularında tecrübesi bulunmaktadır. Zastava Yugoslavya'nın dağılmasından ve NATO'nun 1999 yılında Zastava Otomotiv Fabrikasını bombalamasından sonra sektör yeni pazarlar ve yatırımcılar bulma konusunda sıkıntı yaşamıştır. Eski Yugoslavya döneminde en büyük otomotiv pazarına sahip olan Sırbistan'da son yıllarda otomotiv yan sanayi de yüksek bir büyüme oranı yakalamıştır. 2009 yılında yaşanan durgunluğa ve önümüzdeki dönemde beklenen büyüme oranının düşük olmasına rağmen Sırbistan otomotiv sanayi düzenli şekilde yabancı yatırımı ülkeye çekmektedir. Ülkedeki otomotiv satışları beklendiği kadar düşmemiştir. Orta vadede potansiyelin yüksek olduğu düşünülmektedir. 2011 yılında araç satışlarının 62.536 olarak gerçekleşmesi ve 2012'den itibaren kriz önceki seviyeye yükselmesi beklenmektedir. 2014 yılı için yeni araç satış tahmini ise 76.391 adettir. Hükümet, Sırbistan'ı bir otomotiv merkezi haline getirmeyi planlamaktadır. Fiat'ın, Zastava'ya gerçekleştirdiği yatırımın başarılı sonuç vermesi halinde birçok yan sanayi firmasının da ilgisinin çekilmesi ve bölge ülkelere ürün tedarikinin Sırbistan tarafından sağlanabileceği düşünülmektedir.

Sırbistan'ın toplam araç parkı sayısı 1,8 milyon adettir. Araçların % 57'si 11-15 yaş arasıdayken % 35'inin yaşı 16'dan fazladır. Devlet 10 yaşından büyük otomobillerin değişimde destek sağlamaktadır. Bu durum yeni araç satışlarını artırmış, ikinci el pazarında ise gerilemeye neden olmuştur. "Temiz Sırbistan" projesi kapsamında hibrid otomobil alımlarının desteklenmesi gündemdedir. Sırbistan'a 6 yaşından büyük araçların ithalatında kısıtlama bulunmaktadır. Pazarda Zastava % 37 pazar payı ile ilk sırada

bulunmaktadır. Fiat ile kurduğu ortaklık neticesinde Zastava'nın pazardaki ağırlığı artmıştır. Pazardaki diğer önemli markalar ise; VW, Opel, Ford, Fiat ve Renault'tur. Hibrid araçlar için sağlanması beklenen destekler neticesinde söz konusu alanda rekabetin artması beklenmektedir. Zastava Kamioni firması yıllık 11.000 adet üretim kapasitesi ile ülkedeki en büyük kamyon üreticisidir. Ticari araç sektöründe de ülkede çeşitli yabancı yatırımlar bulunmaktadır. Zastava'da Fiat'ın gerçekleştirdiği yatırım sonucunda

özellikle Slovenya'da bulunan yan sanayi firmaları yatırımlarını Sırbistan'a yönlendirmeye başlamışlardır. Fakat sektörün küçük olması Türkiye, Romanya ve Çin gibi ülkelere hammadde maliyetinin daha düşük olması ülkenin rekabette zorlanmasına neden olacağını düşündürmektedir.

Ülkedeki araçların yaşlarının büyük olması ve özellikle otomotiv yan sanayinde üretimin henüz yeterli düzeyde olmaması gibi nedenlerden dolayı özellikle serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra ülkemiz firmaları açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Firmalarımızın pazara girerken Sırbistan hükümetinin otomotiv ana ve yan sanayine yönelik koruyucu önlemleri göz önünde bulundurmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tekstil ve Hazır Giyim Yan Sanayi

Sırbistan'da tekstil/hazır giyim sanayi geleneksel imalat alanlarından ve önemini halen korumaktadır. Tekstil/hazır giyim firmalarının büyük çoğunluğu özel sektör firmalarıdır. Sırbistan'ın

İhracatının önemli kısmını AB'ne gerçekleştirmektedir. Tekstil/hazır giyim sanayi yabancı yatırımcıların da ilgisini çeken alanlardan bir tanesidir. Ülkede özellikle hazır giyim sektöründe Fransız, İtalyan, Alman firmaları tarafından üretim yapılmaktadır.

Sırbistan'ın hazır giyim sektörünün ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olması ve daha da geliştirilmek istenmesi, ülkede yabancı yatırımı artırmaya yönelik yapılan düzenlemeler gibi nedenlerle önümüzdeki dönemde kumaş, iplik, düğme vb. tekstil yan sanayi ürünlerinde ülkemiz ihracatçıları için önemli fırsatlar olduğu ve pazarın yakından takip edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra ülkemiz ürünlerinin özellikle Çin ve Pakistan gibi önemli rakipleri karşısında daha avantajlı olacağı ve bunun da ihracatımıza olumlu yönde yansıtacağı düşünülmektedir.

Sırbistan - Düzenlenen Önemli Fuarlar

Milli Katılımda Devlet Desteği Olan Fuarlar

78. NOVI SAD AGRICULTURE (Novi Sad - Mayıs/Her Yıl)

TARIM, TARIM MAKİNELERİ, HAYVANCILIK

Web Sitesi : <http://www.expotim.com>

SEEBBE (Belgrad - Nisan/Her Yıl)

İnşaat

Web Sitesi : <http://www.seebbe.com>

Bireysel Katılımda Devlet Desteği Olan Fuarlar

INTERNATIONAL GRAPHIC AND PAPER INDUSTRY FAIR (Belgrad - Eylül/Her Yıl)

SANAYİ

Web Sitesi : <http://www.grafima-fair.com>

International Agricultural Fair (Novi Sad - Mayıs/Her Yıl)

Tarım, Ormanlık, Bahçecilik, Bağcılık, Balıkçılık ve Hayvan Yetiştiriciliği

Web Sitesi : <http://www.sajam.net>

International Fair of Furniture (Belgrad - Kasım/Her Yıl)

Mobilya

Web Sitesi : <http://www.sajam.co.rs>

International Fair of Textiles, Leather and Equipment (Belgrad - Ekim/Her Yıl)

Tekstil

Web Sitesi : <http://www.unijatex.com>

TECHNICAL FAIR - International Engineering Exhibition (Belgrad - Mayıs/Her Yıl)

Elektronik Ticari Ürünler ve Kontrol Sistemleri

Web Sitesi : <http://www.sajam.co.rs>